

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ»

«Η Εθνική Στρατηγική Ασφαλείας των ΗΠΑ και η Παγκόσμια
Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Μία συγκριτική ανάλυση: Το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Μπένος Αθανάσιος

Αθήνα, 2018

Τριμελής Επιτροπή:

Γκόφας Ανδρέας, Αναπληρωτής Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)

Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Λάβδας Κωνσταντίνος, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Αθανάσιος Μπένος, 2018

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Περίληψη

Η σύγκριση των στρατηγικών ασφαλείας της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής, από εκδόσεως της πρώτης στρατηγικής ασφαλείας της ΕΕ το 2003, έχει τύχει ευρύτατης ακαδημαϊκής προσοχής μεταξύ των μελετητών ασφαλείας, καθόσον η στρατηγική ασφαλείας μαρτυρά το πρίσμα μέσα από το οποίο οι δρώντες αντιλαμβάνονται το περιβάλλον ασφαλείας τους, δηλαδή την στρατηγική τους κουλτούρα. Ένα από τα βασικότερα ερωτήματα που προσπαθούν οι αναλυτές να απαντήσουν είναι εάν η στρατηγική κουλτούρα των ανωτέρω συγκλίνει. Χαρακτηριστικά, έχουν καταγραφεί στο παρελθόν προτάσεις που υποστηρίζουν ότι, συμβολικά, Ευρωπαίοι και Αμερικάνοι πολίτες κατοικούν σε «διαφορετικούς πλανήτες». Η παρούσα εργασία ως σκοπό της έχει την διερεύνηση της σχέσης των στρατηγικών ασφαλείας της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής σε βάθος χρόνου και επιχειρεί, στη βάση μίας προϋπάρχουσας έρευνας, και να την προσδιορίσει.

Λέξεις κλειδιά: ασφάλεια, στρατηγική, κουλτούρα, Ε.Ε., Η.Π.Α.

Abstract

The comparison of the security strategies of the European Union and the United States of America, since the first EU security strategy in 2003, has received a great deal of academic attention amongst security researchers as it illustrates the perception by which the actors perceive their security environment; it illustrates their strategic culture. One of the key questions that researchers are trying to answer is whether the strategic culture of the above converges. Typically, proposals have been recorded in the past that argue, symbolically, that European and American citizens reside on "different planets". The present dissertation aims to investigate the relationship of the security strategies of the European Union and the United States of America over time and attempts, on the basis of a pre-existing research, to identify it.

Keywords: security, strategy, culture, E.U., U.S.A.

Πίνακας περιεχομένων

Περίληψη	2
Abstract	3
Εισαγωγή	6
Κεφάλαιο 1, Περί Ασφάλειας και Στρατηγικής.....	9
Η έννοια της ασφάλειας	9
Οι απειλές, οι προκλήσεις και οι τρωτότητες.....	10
Ο κίνδυνος (ή ρίσκο) ασφάλειας και οι στόχοι ασφάλειας	12
Η έννοια της «Στρατηγικής».....	12
Η Υψηλή Στρατηγική	13
Η έννοια της «στρατηγικής κουλτούρας»	15
Τα εθνικά συμφέροντα.....	16
Η στρατηγική της εθνικής Ασφάλειας.....	17
Κεφάλαιο 2, Οι Στρατηγικές Ασφάλειας των ΗΠΑ και της ΕΕ.....	20
Η Εθνική Στρατηγική Ασφάλειας των ΗΠΑ, μια σύντομη επισκόπηση.....	20
Η Στρατηγική Ασφάλειας της ΕΕ, μία σύντομη επισκόπηση.....	21
Συγκρίνοντας τις Στρατηγικές Ασφάλειας ΗΠΑ και ΕΕ την πρώτη δεκαετία του 21ου αιώνα (2002-2013)	23
Περίοδος 2002-2005: Σύγκριση των στρατηγικών NSS-2002 με ESS-2003.....	25
Περίοδος 2006-2009: Σύγκριση των στρατηγικών NSS-2006 με ESS-2003.....	26
Περίοδος 2010-2013: Σύγκριση των στρατηγικών NSS-2010 με ESS-2003/2008	27
Κεφάλαιο 3, Η Εθνική Στρατηγική Ασφάλειας των ΗΠΑ επί προεδρίας Ντόναλντ Τραμπ.....	30
Η Εθνική Στρατηγική Ασφαλείας των ΗΠΑ επί προεδρίας Ντόναλντ Τραμπ (2017)	30
Ο πρώτος πυλώνας: Η προστασία του αμερικανικού λαού, της πατρίδας και του αμερικανικού τρόπου ζωής.....	31
Ο τρίτος πυλώνας: η ειρήνη θα διατηρηθεί μέσω της ισχύος	32
Ο τέταρτος πυλώνας: Η ανάπτυξη της Αμερικανικής επιρροής	33
Κεφάλαιο 4, Η Παγκόσμια Στρατηγική της ΕΕ.....	35
Η παγκόσμια τάξη και η θέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε αυτή.....	36
Νέοι στόχοι, η ανθεκτικότητα και η αμυντική συνεργασία	37
Κεφάλαιο 5, Η συγκριτική ανάλυση των δύο πρόσφατων στρατηγικών ασφαλείας των ΗΠΑ και της ΕΕ	40

Περίοδος 2016-2017: Σύγκριση των στρατηγικών ασφάλειας NSS-2017 με EUGS	45
Κεφάλαιο 6, Συμπεράσματα και Παρατηρήσεις.....	47
Γενικές παρατηρήσεις στις δύο στρατηγικές	47
Υφίσταται σύγκλιση τελικά;	48
Η έννοια της ανθεκτικότητας	49
Παίγνια μηδενικού αθροίσματος και επιστροφή στον ρεαλισμό;	49
Οι εχθροί είναι απόντες ...αλλά η αμυντική συνεργασία είναι απαραίτητη.....	51
Βιβλιογραφία	53
Ξενόγλωσση	53
Ελληνική	60
Τεκμηρίωση.....	61

Εισαγωγή

Αδιαμφισβήτητα δύναται να υποστηριχθεί ότι, η σχέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης (πλέον ΕΕ) με τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής (πλέον ΗΠΑ) σε θέματα ασφάλειας είναι αφενός μακροχρόνια και αφετέρου διασυνδεδεμένη. Δεν είναι λοιπόν τυχαίο που η παράλληλη ανάγνωση και σύγκριση των κειμένων των κατά καιρούς επιμέρους συμφωνιών τους έτυχε ιδιαίτερης μελέτης και ακαδημαϊκού ενδιαφέροντος. Μάλιστα, η έκδοση της πρώτης Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Ασφάλειας το 2003 έλαβε σημαντικότερης ακαδημαϊκής προσοχής καθόσον για πρώτη φορά ένα τέτοιο κείμενο συντασσόταν εκτός του αυστηρού πλαισίου του έθνους-κράτους (Toje, 2005, σελ. 117-133). Οι μελετητές άρχισαν πολύ γρήγορα να συγκρίνουν τις στρατηγικές ασφαλείας των ΗΠΑ και της ΕΕ καθόσον αποτελούσαν ίσως τους δύο πιο αντιπροσωπευτικούς "πυλώνες" της διατλαντικής εταιρικής σχέσης (Berenskoetter, 2005, σελ. 71-92). Αξιομνημόνευτο αποτελεί δε το γεγονός ότι οι μελέτες που συγκρίνουν την Εθνική Στρατηγική Ασφάλειας των ΗΠΑ του έτους 2002 με την Ευρωπαϊκή Στρατηγική ασφαλείας του 2003, παρουσιάζουν του Αμερικάνους και τους Ευρωπαίους ως κατοίκους διαφορετικών πλανητών όταν πρόκειται για την αντιμετώπιση στρατηγικών ζητημάτων και ζητημάτων μείζονος διεθνούς σημαίας, συμβολικά, οι μεν Αμερικάνοι από τον (πολεμοχαρή) Άρη η δε Ευρωπαίοι από την (ερωτοφιλή) Αφροδίτη (Kagan, 2004).

Ορμώμενος από το περιβάλλον εργασίας μου, επί την βάση της τρέχουσας ακαδημαϊκής σπουδής μου και καθώς η συζήτηση περί της μεταβαλλόμενης φύσεως της ασφάλειας (πχ υβριδικές απειλές, κλιματική αλλαγή κτλ.) έχει επανέλθει δυναμικά στο προσκήνιο με αλληπάλλληλα ερωτήματα να τίθενται σε δημόσιο διάλογο σχετικά με την θέση της Ευρώπης και των Ηνωμένων Πολιτειών στα εθνικά μας αλλά και τα διεθνή ζητήματα, θεώρησα σκόπιμο να ερευνήσω βιβλιογραφικά το παρελθόν και το παρόν της προαναφερθείσας σχέσης και ενδεχομένως να προβώ σε σχετικά συμπεράσματα που αφορούν την εξέλιξη της. Κατά την διαδικασία της βιβλιογραφικής αναζήτησης συνάντησα μία άκρως ενδιαφέρουσα έρευνα η οποία ως στόχο της είχε να ερευνήσει εάν οι στρατηγικές ασφαλείας των δύο αυτών δρώντων, ΗΠΑ και ΕΕ, συγκλίνουν ή αποκλίνουν κατά την πάροδο του χρόνου. Θεώρησα λοιπόν σκόπιμο να αφιερώσω την παρούσα εργασία μου ώστε να προσπαθήσω να επεκτείνω τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας στο παρόν, εμπλουτίζοντας την με σχετικά συμπεράσματα και απόψεις ερευνητών του κλάδου.

Δεδομένης της έλλειψης πόρων κατά την ερευνητική μου προσπάθεια και λαμβάνοντας υπόψιν ότι η σύγκριση των στρατηγικών ασφαλείας των ΗΠΑ και της ΕΕ θα βασιζόταν αφενός στην αντιπαραβολή βασικών χαρακτηριστικών των δύο στρατηγικών κειμένων, αφετέρου στην βιβλιογραφική αναζήτηση, θεώρησα σωστό να ακολουθήσω μία ιδιαίτερα απλή μεθοδολογία για την εξαγωγή των συμπερασμάτων μου, βασιζόμενος στα αποτελέσματα της πρωτογενής μου έρευνας από την μία πλευρά και την σύγκρισή τους με τις υπάρχουσες δευτερογενείς πηγές από την άλλη. Όπως είναι λογικό δεν φρονώ ότι αυτή η προσπάθεια δύναται να υποκαταστήσει μία ενδελεχή έρευνα ανάλυσης λόγου και περιεχομένου με πολύπλοκες παραμέτρους και την βοήθεια εξειδικευμένων λογισμικών, όπως διεξήγαγαν για τον σκοπό αυτό οι Τζούλια Κλος και Αρνέ Νίμανν, των οποίων την έρευνα παραθέτω, ωστόσο πιστεύω ότι θα παρέχει, μέσω της σύγκρισης και αντιπαραθέσης των υπό εξέταση κειμένων και των δευτερογενών πηγών αρκετό φως στο θέμα προκειμένου να εξάγουμε με αρκετή σαφήνεια σχετικά συμπεράσματα.

Η παρούσα εργασία είναι δομημένη σε έξι κεφάλαια μη-συμπεριλαμβανομένης και της παρούσας Εισαγωγής. Στο πρώτο κεφάλαιο, *«Περί Ασφάλειας και Στρατηγικής»*, γίνεται μια προσπάθεια παράθεσης των βασικών εννοιών που πρόκειται να μας απασχολήσουν καθ' όλη τη διάρκεια της παρούσας μελέτης, ήτοι τα βασικά στοιχεία συστατικά της της έννοιας της ασφάλειας, της Στρατηγικής καθώς και διάφοροι σχετικοί όροι και έννοιες που απαντώνται πολύ συχνά κατά την μελέτη στρατηγικών κειμένων. Στο δεύτερο κεφάλαιο, με τίτλο *«Οι Στρατηγικές Ασφάλειας των ΗΠΑ και της ΕΕ»* γίνεται μία προσπάθεια να παρατεθούν μερικά βασικά στοιχεία, κυρίως ιστορικά και ευρύτερου περιεχομένου, που αφορούν τις εν λόγω στρατηγικές προκειμένου να σχηματίσει ο αναγνώστης μία εικόνα σχετικά με τον τρόπο και τις συνθήκες σύνταξής τους. Ακολούθως, παρατίθενται, με κάθε δυνατή συντομία, τα αποτελέσματα της έρευνας των Τζούλια Κλος και Αρνέ Νίμανν καθώς και μερικά ενδιαφέροντα συμπεράσματά. Ακολούθως, στο τρίτο κεφάλαιο, με τίτλο *«Η Εθνική Στρατηγική Ασφάλειας των ΗΠΑ επί προεδρίας Ντόναλντ Τραμπ»* και στο τέταρτο κεφάλαιο, με τίτλο *«Η Παγκόσμια Στρατηγική της ΕΕ»* παρατίθενται σύντομες περιγραφές των βασικών στοιχείων και χαρακτηριστικών των δυο στρατηγικών με συναφή σχόλια και παρατηρήσεις. Ακολούθως, στο πέμπτο κεφάλαιο, με τίτλο *«Η συγκριτική ανάλυση των δύο πρόσφατων στρατηγικών ασφαλείας των ΗΠΑ και της ΕΕ»* παρατίθενται τα αποτελέσματα μίας συγκριτικής ανάλυσης που διεξήγαγε ο

εκπονών την παρούσα μεταξύ των βασικών στοιχείων των κειμένων των στρατηγικών ασφάλειας της Εθνικής Στρατηγικής Ασφαλείας (2017) των ΗΠΑ επί προεδρίας Ντόναλντ Τραμπ με την Παγκόσμια Στρατηγική Ασφαλείας (2016) της ΕΕ. Τέλος, στο έκτο κεφάλαιο, με τίτλο «Συμπεράσματα και Παρατηρήσεις» παρατίθενται τα χρήσιμα συμπεράσματα που αφορούν στην σύγκριση των δύο στρατηγικών όπως προέκυψαν από το σύνολο της συνδυαστικής μας αυτής μελέτης.

Κεφάλαιο 1, Περί Ασφάλειας και Στρατηγικής

Η έννοια της ασφάλειας

Ο Άρνολντ Γούλφερς ορίζει την ασφάλεια ως «την απουσία απειλών στις αποκτηθείσες αξίες», υπογραμμίζοντας ότι η εθνική ασφάλεια μπορεί να είναι μια επικίνδυνα διφορούμενη έννοια αν χρησιμοποιηθεί χωρίς τις απαραίτητες διευκρινήσεις (Wolfers, 1962, σελ. 485). Ο Μπάρι Μπουζάν επισημαίνει ότι εάν δεν υφίσταται κάποιο σαφώς ορισμένο αντικείμενο αναφοράς, η έννοια της ασφάλειας δεν έχει κάποια αξία (Buzan, 1991, σελ. 27) ενώ ο Ντέιβιντ Μπαλντγουίν επισημαίνει ότι τυχόν αδυναμία να συγκεκριμενοποιηθούν οι αξίες που προστατεύονται προκαλεί ακόμα περισσότερη σύγχυση, ειδικότερα όταν μιλάμε για την εθνική ασφάλεια. Για το λόγο αυτό, προτείνει πως η αναζήτηση αποτελεσματικότερων πολιτικών ασφαλείας θα πρέπει να απαντά όχι μόνο σε βασικά ερωτήματα, όπως πχ ποιόν και τί θέλουμε να προστατέψουμε, αλλά επίσης πόση ασφάλεια χρειαζόμαστε, έναντι σε ποιες απειλές, με ποια μέσα και με τί κόστος. (Baldwin, 1997, σελ. 14). Καθίσταται λοιπόν σαφές ότι η ασφάλεια δεν είναι μία ανεξάρτητη έννοια. Κάθε δρώντας αντιλαμβάνεται διαφορετικά την ασφάλεια και της προσδίδει διαφορετική διάσταση.

Καμία θεωρία των διεθνών σχέσεων δεν δίνει μεγαλύτερη σημασία στην ασφάλεια όπως ο νεορεαλισμός, ο οποίος θέτει την επιδίωξη της ασφάλειας ως κύριο κίνητρο των κρατών. Εν αντιθέσει με την θεωρία του νεορεαλισμού, ο κοινωνικός κονστρουκτιβισμός αντιλαμβάνεται την ασφάλεια ως αποτέλεσμα διασυνδέσεων μεταξύ δρώντων που διέπονται από αρχές και αξίες, καθιστώντας την ασφάλεια μια διαδικασία αλληλεπίδρασης και διαπραγμάτευσης (Schäfer, 2013, σελ. 5). Άξιος αναφοράς στο σημείο αυτό είναι και ο διαχωρισμός της ασφάλειας, με την αντικειμενική έννοια από τη μία μεριά, ως απουσία απειλής, και την υποκειμενική έννοια από την άλλη, ως απουσία του φόβου. Η ασφάλεια επιτυγχάνεται μόνο όταν συντρέχουν αμφότερες οι υποστάσεις (Wolfers 1962, p. 149)

Ανά καιρούς, έχουν δοθεί διάφορες ερμηνείες στην έννοια της ασφάλειας. Όπως μας εξηγεί ο Φίλιπ Σκέφερ (Schäfer, 2013, σελ. 6), η πιο συνηθισμένη πηγάζει από την συγκέντρωση ισχύος, η οποία καθιστά τελικά την ασφάλεια αγαθό και την ισχύ ως μέσο επιδίωξης. Ωστόσο, ειδικότερα μετά την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης που σήμανε το τέλος του συστημικού ανταγωνισμού και του διπολικού συστήματος, αυτή η ερμηνεία περιθωριοποιήθηκε. Υπογραμμίστηκαν οι μεγάλες αδυναμίες του

κρατικοκεντρικού μοντέλου ασφάλειας, ειδικότερα διότι δεν παρείχε τις απαραίτητες εξηγήσεις αφενός για τα κράτη που αποτελούσαν τα ίδια απειλή για τους πολίτες τους αφετέρου για αυτά που κατέρρεαν από μόνα τους. Ως αποτέλεσμα, εντοπίστηκε η ανάγκη για μία ανθρωποκεντρική προσέγγιση και η έννοια της ασφάλειας εμβάθυνθηκε. Η επαναφορά στο προσκήνιο των περιφερειακών συγκρούσεων και η άνοδος της τρομοκρατίας κατέστησαν τα όρια της ειρήνης και του πολέμου πιο αμφιλεγόμενα και η ισορροπία μεταξύ στρατιωτικών και ποικίλων μη στρατιωτικών εργαλείων για την παροχή κρατικής ασφάλειας αποτέλεσε βασικό αντικείμενο της συζήτησης μεταξύ των πολιτικών ιθυνόντων καθώς και ακαδημαϊκών κύκλων (Stolberg, A.G., 2012). Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι ο πολυδιάστατος και πολυεπίπεδος χαρακτήρας της ασφάλειας είχε ήδη αποτελέσει αντικείμενο ακαδημαϊκών συζητήσεων πριν από την δεκαετία του 2000, με το τότε υπαρκτό εννοιολογικό πλαίσιο να παρέχει επαρκείς εξηγήσεις, όπως υποστήριζε ήδη από το 1997 ο Ντέιβιντ Μπαλντγουίν (Baldwin, 1997, σελ. 23).

Καθώς πρωταρχική ευθύνη του κράτους αποτελεί η επιβίωση των ανθρώπων που διαβιούν στο εσωτερικό του και εν τέλει το αποτελούν, η ανάγκη προστασίας του πολίτη από ενδογενείς απειλές τείνει να εξομοιώνεται με αυτή για εξωγενείς απειλές, την στιγμή μάλιστα που οι τελευταίες ολοένα και μειώνονται. Με τον τρόπο αυτό, η μέχρι πρότινος στενά ορισμένη-κρατικοκεντρική έννοια της ασφάλειας μετεξελισσεται, μέσω της συνεχούς διεύρυνσης και εμβάθυνσης, προκειμένου να καλύψει πληθώρα απειλών που στοχεύουν το άτομο, τον πολίτη του κράτους. Η ίδια η έννοια της εθνικής ασφάλειας σε αρκετές περιπτώσεις συνδέεται με τις αξίες του έθνους, της κοινωνίας και των ατόμων που την αποτελούν, αποτελώντας με τον τρόπο αυτό ένα μωσαϊκό παραμέτρων που διαμορφώνουν συνολικά το πρίσμα μέσα από το οποίο το κράτος, ως συνολικός δρών, αντιλαμβάνεται το διεθνές περιβάλλον (Μύνκλερ, 2005).

Οι απειλές, οι προκλήσεις και οι τρωτότητες

Στην προηγούμενη ενότητα έγινε μια προσπάθεια συνοπτικής μεν, περιεκτικής δε, αποκρυπτογράφησης της έννοιας της ασφάλειας. Στην ενότητα αυτή θα επιχειρηθεί η επεξήγηση κομβικών εννοιών που στρέφονται γύρω τον προσδιορισμό και την ιεράρχηση των απειλών. Η κύρια ιδέα πίσω από τη διάκριση και την ιεράρχηση μεταξύ των διαφόρων κατηγοριών των απειλών αφορά περισσότερο στον προσδιορισμό της διαδικασίας της εκτίμησης, κάτω από την οποία ορισμένα αντικείμενα ή καταστάσεις

θεωρούνται απειλητικές ενώ σε άλλες όχι. Μία τέτοια προσπάθεια καταγράφεται από τον Χανς Μπράντς ο οποίος χρησιμοποιεί τις έννοιες απειλή, πρόκληση, τρωτότητα και ρίσκο για να περιγράψει μία κατάσταση ασφάλειας (Brauch, 2005).

Μία πρωταρχική έννοια του όρου απειλή είναι «ικανότητα συνδυασμένη με πρόθεση» η οποία φαίνεται αποτελεί ένα ιδιαίτερα ικανοποιητικό πλαίσιο εξήγησης του συστημικού ανταγωνισμού κατά την διάρκεια του Ψυχρού πολέμου, ειδικότερα όσο αφορά την πυρηνική αποτροπή (Schäfer, 2013, σελ. 6). Όσο μάλιστα το σύστημα ανταγωνισμού μεταξύ της Σοβιετικής Ένωσης και των ΗΠΑ συνεχιζόταν, οι απειλές πλέον γίνονταν αντιληπτές με τρόπο διττό, είτε δηλαδή ως απειλές κατά του κράτους με βίαια μέσα (πχ. Στρατιωτικές επιχειρήσεις, κτλ.), είτε ως εξαγωγής ιδεών (ιδεολογία)¹ (Buzan 1991, σελ. 57). Η δραματική αύξηση των βίαιων εσωτερικών συγκρούσεων που ακολούθησαν μετά το πέρας του Ψυχρού Πολέμου η αύξηση των ασύμμετρων μορφών πολέμου, καθώς και ο σημαντικός ρόλος των μη κρατικών φορέων - όπως τα τρομοκρατικά δίκτυα - επέφερε μία κοσμογονική αλλαγή στον τρόπο αντίληψης των απειλών (Schäfer, 2013, σελ. 6). Αυτή η νέα αντίληψη, η οποία απαντάται στην βιβλιογραφία ως ασύμμετρη απειλή, φέρει δύο νέα σημαντικά στοιχεία, i) την αδυναμία πρόβλεψης και ii) την δυνατότητα προσβολής βασικών υποδομών με μη συμβατικά μέσα.

Οι προκλήσεις ασφαλείας συνήθως θεωρούνται ίδιες με τις απειλές, υφίσταται όμως μία ειδοποιός διαφορά μεταξύ τους. Η αντιμετώπιση των προκλήσεων δύναται να μετατεθεί στο μέλλον καθώς ο δρών έχει είδη μία σαφή επίγνωση της κατάστασης τους και μία πιο σταθερή στάση απέναντί τους (Brauch 2005, σελ. 76). Μια πρόκληση ασφάλειας μπορεί επίσης να αναφέρεται σε ζητήματα ασφάλειας που δεν είναι κρίσιμα από άποψη χρόνου και απαντώνται περισσότερες φορές σε ζητήματα εσωτερικού (Brauch 2005, σελ. 29). Η τρωτότητα μπορεί να οριστεί ως «μία αδυναμία που καθιστά τους στόχους ευαίσθητους σε φυσικό ή συναισθηματικό τραυματισμό ή επίθεση» (Gregory 2009, σελ. 406) ή ως μία εκτίμηση της ικανότητας προσαρμογής ενός δρώντα στις νέες περιστάσεις συνεπεία έλευσης (κλιμακούμενης) καταστροφής (Barnett 2001, σελ. 132-133).

¹ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η δράση του Αμερικάνου γεροισιαστή Τζόζεφ Μακάρθου, κατά την φερόμενη «απειλή» κομμουνισμού στο αμερικάνικο σύστημα αξιών. Συναντάται ως «μακαρθισμός» στη διεθνή βιβλιογραφία.

Ο κίνδυνος (ή ρίσκο) ασφάλειας και οι στόχοι ασφάλειας

Ο κίνδυνος (ή ρίσκο) ασφάλειας στις σύγχρονες μελέτες ασφάλειας, ορίζεται ως ο συνδυασμός της πιθανότητας ενός μελλοντικού συμβάντος και των ενδεχόμενων επιπτώσεών του. Ως έννοια, ο κίνδυνος αντιπροσωπεύει την "*επιθυμία μας να ελέγξουμε το μέλλον*" (Giddens 1998, σελ. 101). Με την κατηγοριοποίηση των μελλοντικών γεγονότων υπό μορφή κινδύνου, αυτά μπορούν είτε να μετρηθούν είτε να κατηγοριοποιηθούν ώστε να τους δοθεί ανάλογη προτεραιότητα αντιμετώπισης .

Ένας στόχος ασφαλείας θα πρέπει να γίνεται αντιληπτός ως η τελική κατάσταση ασφάλειας στην οποία θα πρέπει να οδηγούν οι αναληφθείσες για το σκοπό αυτό ενέργειες. Οι στόχοι ασφάλειας συνδέονται στενά με τις ικανότητες και τους πόρους που έχουν στην διάθεσή τους οι δρώντες για την επίτευξη αυτών των στόχων. Οι διάφορες πρωταρχικές ανησυχίες των δρώντων και οι τυχόν ιδιαιτερότητες τους δύνανται να οδηγήσουν σε μια πολυπλοκότητα όσον αφορά τους στόχους ασφαλείας. Λαμβάνοντας υπόψη αυτή την πολυπλοκότητα και προκειμένου να καθίστανται πιο εύκολοι στη διαχείριση τους οι στόχοι ασφάλειας χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες: Πρώτον, τους στόχους πρώτης τάξης που αφορούν τις πρωταρχικές ανησυχίες, δεύτερον, τους στόχους δεύτερης τάξης που είναι πιο επωφελή και υψηλότερου κινδύνου επιτεύγματα και οι τρίτον, οι στόχοι τρίτης τάξης που μπορούν να θεωρηθούν ως παράλογοι μεγιστοποιήτες της ασφάλειας (Schäfer, 2013, σελ. 10-14).

Η έννοια της «Στρατηγικής».

Η έννοια της στρατηγικής αποτελεί ίσως μία από τις πιο πολυσυζητημένες έννοιες της επιστήμης των Διεθνών Σχέσεων και έχει εξελιχθεί με την πάροδο του χρόνου. Από τους πρώτους γνωστούς συγγραφείς όπως ο Θουκυδίδης, ο Σουν Τζου και ο Κλαούσεβιτς, που περιέγραψαν τη στρατηγική από μια στρατιωτική άποψη, σε πιο σύγχρονους συγγραφείς όπως οι Λίντελ Χαρτ και ο Κόλιν Γκρέι, οι οποίοι εμπλούτισαν την εν λόγω έννοια με επιμέρους στοιχεία. Στο έργο του «Περί πολέμου» ο Κλαούσεβιτς ορίζει την στρατηγική ως *«την τέχνη της χρησιμοποίησης των μαχών ως μέσο επίτευξης των σκοπών του πολέμου»* (Clausewitz, C. 1976. p. 178). Αντίστοιχα ο Λίντελ Χαρτ αναφέρει ότι *«η στρατηγική είναι η τέχνη της κατανομής και χρησιμοποίησης των στρατιωτικών μέσων προς επίτευξη ορισμένων πολιτικών σκοπών.»* (Liddell Hart, 1954). Από τον Κωνσταντίνο Κολλιόπουλο γνωρίζουμε την στρατηγική ως *«τη ζεύξη των μέσων και των σκοπών υπό το πρίσμα πραγματικής ή ενδεχόμενης σύγκρουσης»* (Κολλιόπουλος, 2008, σελ. 44) ενώ από τον Κόλιν Γκρέι

λαμβάνουμε ότι «η στρατηγική είναι η χρησιμοποίηση της ισχύος ή της απειλής χρήσης ισχύος για πολιτικούς σκοπούς». (Gray, C.S. 1999. σελ. 17). Καθίσταται σαφές λοιπόν ότι η στρατηγική, ανεξάρτητα από το ποιο θεωρητικό πρίσμα² ή βάθος την εξετάζεις, οφείλει να εξετάσει την χρησιμοποίηση των διατιθέμενων μέσων για την επίτευξη συγκεκριμένων σκοπών.

Μία από τις βασικότερες Αρχές της ρεαλιστικής σκέψης στις διεθνείς σχέσεις αποτελεί η επιβίωση του κράτους στο άναρχο διεθνές σύστημα (Donnelly, 2008. Σελ. 150). Η επιβίωση καθίσταται λοιπόν βασικό εθνικό συμφέρον. Κάθε κράτος, ως εκ τούτου, πρέπει να έχει μερικές βασικές ιδέες για τον τρόπο εξασφάλισης της εθνικής του ασφάλειας και τον τρόπο διάθεσης πόρων που προορίζονται για αυτόν τον σκοπό. Παραδοσιακά, το ζήτημα του τρόπου εφαρμογής των υφιστάμενων πόρων για την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων, όπως η νίκη στον πόλεμο, αποτέλεσε βασικό ζήτημα για τους θεωρητικούς του κλάδου (Baylis, Wirtz and Gray, 2015). Η αναγνώριση και ο εντοπισμός των κύριων απειλών που αντιμετωπίζει ένα κράτος στο άναρχο διεθνές σύστημα αποτελεί το πρώτο μέλημα προς την διασφάλιση της εθνικής του ασφάλειας και ως εκ τούτου της επιβίωσής του. Συνάγεται λοιπόν το συμπέρασμα ότι η στρατηγική των κρατών είναι μία συνδυαστική λειτουργία των πολιτικοδιοικητικών, οικονομικών, κοινωνικών και στρατιωτικών μέσων που έχουν στην διάθεσή τους με σκοπό την προβολή ενός αμυντικού ή επιθετικού πλαισίου ανάπτυξης προς άλλες οργανικές μονάδες του διεθνούς συστήματος με στόχο την προάσπιση αλλά και την διερεύνηση των συμφερόντων τους (Λίτσας, 2008).

Η Υψηλή Στρατηγική

Λαμβάνοντας υπόψιν το σύνολο των παραγόντων που πρέπει να ληφθούν υπόψιν καθίσταται σαφές ότι η κατανόηση και δη, η εκπόνηση μίας τέτοιας στρατηγικής αποτελεί μία αφενός χρονοβόρα, αφετέρου επίπονη διαδικασία. Σημαντική είναι επίσης η θεωρητική σκοπιά που μας δίνεται από τον Λίντελ Χαρτ μέσω της έννοιας της Υψηλής Στρατηγικής. Συγκεκριμένα, ο Λίντελ Χαρτ αναφέρει ότι ο ρόλος της Υψηλής Στρατηγικής είναι «ο συντονισμός και η διεύθυνση όλων των πηγών του έθνους για την επίτευξη του πολιτικού σκοπού του πολέμου: του σκοπού που καθορίζεται από την θεμελιώδη πολιτική. Η Υψηλή Στρατηγική πρέπει να υπολογίζει και να αναπτύσσει τους οικονομικούς πόρους και το ανθρώπινο δυναμικό των εθνών και να

² Αφορά στα θεωρητικά ρεύματα ανάλυσης των Διεθνών Σχέσεων (ρεαλισμός, νεορεαλισμός, φιλελευθερισμός, κονστρουκτιβισμός κτλ.)

υποστηρίζει τα μαχόμενα στρατεύματα» (Liddell Hart, 1954, σελ. 501-503). Σύμφωνα δε με τον Μπάρι Ποσέν, «η Υψηλή Στρατηγική αποτελεί μία πολιτικό-στρατιωτική αλληλεξάρτηση μέσων και σκοπών σχετικά με το πως μπορεί το κράτος να διαφυλάξει την ασφάλεια του με τον βέλτιστο τρόπο» (Posen, 1984, σελ. 15-16). Συμπερασματικά μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι η ανύψωση της στρατηγικής σε υψηλή στρατηγική, συνάγεται στην ανύψωση του επιπέδου ανάλυσης, στην αλλαγή του πρίσματος μέσα από την οποία αντιλαμβανόμαστε τον σκοπό που θέλουμε να εκπληρώσουμε.

Όσο αφορά ειδικότερα σε θέματα Υψηλής Στρατηγικής, υπό το πρίσμα του κρατικού δρώντα, λαμβάνουμε από τον Αθανάσιο Πλατιά ότι, «η Υψηλή Στρατηγική αφορά στην χρησιμοποίηση όλων των διαθέσιμων πόρων ενός κράτους προκειμένου αυτό να επιτύχει τους μακροπρόθεσμους πολιτικούς στόχους που έχει θέσει, να εντοπίζει τις πιθανές απειλές και να χρησιμοποιεί τα ανάλογα μέσα για να τις αντιμετωπίσει. Βασικός στόχος αποτελεί η εκμετάλλευση των ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων που διαθέτει το κράτος και ο περιορισμός αυτών του αντιπάλου» (Πλατιάς, 2010, σελ. 81-83). Σύμφωνα με τον Χαράλαμπο Παπασωτηρίου, η Υψηλή Στρατηγική αποτελείται από πέντε βασικές διαστάσεις μέσα από τις οποίες κινούνται οι αντίπαλοι και συγκεκριμένα:

- i. Στρατιωτική Στρατηγική, η οποία αφορά τη χρήση ένοπλης βίας σε όλα τα επίπεδα, χερσαίο, θαλάσσιο, εναέριο για την προώθηση του πολιτικού σκοπού,
- ii. Οικονομική διάσταση, η οποία αφορά αφενός στην υποστήριξη των εμπόλεμων στρατευμάτων, αφετέρου στην υπονόμευση της δυνατότητας οικονομικής υποστήριξης στρατευμάτων του εχθρού,
- iii. Εσωτερική πολιτική, η οποία αφορά στην ικανότητα ενός πολιτικού συστήματος να αντλεί πόρους και νομιμοποίηση από τον πληθυσμό,
- iv. Διεθνή νομιμοποίηση, η οποία αφορά στο βαθμό που οι πολιτικοί σκοποί συμβαδίζουν με τις διεθνείς αξίες και το πνεύμα της εποχής και
- v. Διπλωματία, η οποία αφορά τις προσπάθειες των αντιπάλων να εξασφαλίσουν την πολεμική σύμπραξη ή έμμεση υποστήριξη τρίτων κρατών. (Παπασωτηρίου, 2001, σελ. 21)

Συνοψίζοντας όλα τα ανωτέρω, όσο αφορά στην Υψηλή Στρατηγική ενός κράτους, ένας ορθολογικός σχεδιασμός θα πρέπει να περιλαμβάνει:

- i. Την διάγνωση του διεθνούς περιβάλλοντος, προκειμένου να εντοπιστούν τυχόν απειλές κατά της εθνικής ασφάλειας,
- ii. Τον προσδιορισμό των πολιτικών σκοπών λαμβάνοντας υπόψιν τους διατιθέμενους πόρους, τους περιορισμούς και τυχόν ευκαιρίες,
- iii. Την εναρμόνιση των στόχων με τα διατιθέμενα μέσα μέσω ενός αποτελεσματικού συνδυασμού και
- iv. Τον σχεδιασμό τόσο σε εσωτερικό επίπεδο, προκειμένου να υφίσταται εσωτερική νομιμοποίηση, τόσο σε εξωτερικό, προκειμένου να εξασφαλίζεται διεθνή νομιμοποίηση (Πλατιάς, 2010, σελ. 84-85).

Η έννοια της «στρατηγικής κουλτούρας»

Ο όρος «στρατηγική κουλτούρα» συναντάται στη διεθνή βιβλιογραφία περί (υψηλής) στρατηγικής ως ένα αναλυτικό εργαλείο για την πληρέστερη κατανόηση και τεκμηρίωση της συμπεριφοράς ενός κρατικού δρώντος ή ενός Οργανισμού προκειμένου να γίνουν κατανοητές οι πολιτικές ασφάλειας που υιοθετεί. Στην σύγχρονη βιβλιογραφία απαντώνται πρωτίστως κείμενα που αναλύουν την στρατηγική κουλτούρα των σημαντικότερων πόλων του διεθνούς συστήματος όπως οι ΗΠΑ, η Ρωσία ή η Κίνα ή το NATO. Η έννοια της στρατηγικής κουλτούρας περιγράφει πως ένα κράτος σκέπτεται και δρα εν καιρώ πολέμου ή κρίσεων με βάση τις ιστορικές εμπειρίες, τις παραδόσεις καθώς και τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του. (Πλακούδας, 2016, σελ. 2-3). Πιο συγκεκριμένα, αφορά το σύνολο των παραδόσεων, αξιών, νοοτροπιών, συμβόλων, ηθών και εθίμων και ιστορικών εμπειριών ενός έθνους σε σχέση με την απειλή ή την χρήση βίας. Καθίσταται σαφές ότι η ως άνω κατανόηση της στρατηγικής κουλτούρας ξεφεύγει κατά πολύ από την στενή κρατικοκεντρική θεώρηση της σχολής του Ρεαλισμού (και του νεορεαλισμού ως εκτέθηκαν παραπάνω) και άρχισε να κερδίζει έδαφος κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, όπου οι δύο μεγάλες δυνάμεις των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ αντιτίθεντο μεταξύ τους με τεράστιες διαφορές και στην ιδεολογία, κορυφώθηκε δε με την πτώση του διπολικού ανταγωνισμού. Αρκετοί ακαδημαϊκοί όπως ο Τζακ Σνάιντερ άρχισαν να υποστηρίζουν την ιδέα ότι ο πολιτισμός μπορεί να επηρεάσει τη στρατηγική συμπεριφορά (Poore, S. 2003 σελ. 279). Πιο συγκεκριμένα ο Σνάιντερ υποστήριξε ότι *«δια της αναγνώρισης των ιστορικών και οργανωτικών παραγόντων, η έννοια της στρατηγικής κουλτούρας προσπαθεί να εξηγήσει τις καταβολές και την συνεχή αναζωογόνηση συμπεριφορών οι*

οποίες θα μπορούσαν να φαίνονται στους Αμερικάνους παρατηρητές αδιανόητες, λανθασμένες ή ακόμα και παράξενες.» (Snyder, J.L. 1977, σελ. 5) υπονοώντας ότι η συμπεριφορά ενός ατόμου επηρεάζεται από την κοινωνία που ζει (κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον). Βασιζόμενοι στις αρχές του κονστρουκτιβισμού³, μπορούμε να ορίσουμε την στρατηγική κουλτούρα ως την κοινωνική αυτή κατασκευή εντός της οποίας λαμβάνονται οι αποφάσεις στρατηγικής σημασίας. Ο Κόλιν Γκρέι περιγράφει την στρατηγική κουλτούρα ως το πλαίσιο που διαμορφώνει τη στρατηγική συμπεριφορά εκτός από άλλες υλικές δυνάμεις που διαμορφώνουν επίσης τη συμπεριφορά (πχ. πολιτική, γεωγραφία, ισορροπία ισχύος και δομή του διεθνούς συστήματος) (Gray, 1999). Μια στρατηγική κουλτούρα, επομένως, καθορίζει την πολιτική ηθική ενός έθνους που καθορίζει κατά συνέπεια τις κυριότερες πεποιθήσεις ενός έθνους σχετικά με τη δημοκρατία, την ατομική ελευθερία, την ασφάλεια κλπ. (Lantis, J.S. & Howlet, D. 2011 σελ. 86).

Τα εθνικά συμφέροντα.

Στη διεθνή βιβλιογραφία, τα εθνικά συμφέροντα αποδίδονται συνήθως ως στόχοι εν αντιθέσει με τυχόν επιμέρους αντικειμενικούς σκοπούς⁴. Παρόλα αυτά δύναται να ο καθορισμός όπως και η ιεράρχησή των εθνικών συμφερόντων αποτελεί προϊόν σύνθετης εργασίας των θεσμικών οργάνων του εκάστοτε κράτους το οποίο τυγχάνει της απαραίτητης λαϊκής νομιμοποίησης. Συναφώς υπογραμμίζεται και ο ρόλος των υφιστάμενων «ελίτ» στην διαδικασία. Σύμφωνα με τον Στέφεν Κράσνερ, η έννοια του εθνικού συμφέροντος δεν έχει κανένα νόημα παρά μόνο ως άθροιση ιδιαίτερων (επιμέρους) συμφερόντων (Krasner, 1978, σελ. 330). Ο προσδιορισμός των εθνικών συμφερόντων αποτελεί μία συνάρτηση αρκετών μεταβλητών (πχ. Ιστορικές καταβολές, διαθέσιμοι πόροι, διεθνές περιβάλλον, ισορροπία ισχύος κτλ.), τα εθνικά συμφέροντα είναι διαχρονικά, με το συμφέρον της εθνικής επιβίωσης (εθνική ανεξαρτησία ή εδαφική ακεραιότητα) να κατέχει την πρωτεύουσα θέση. Ορισμένα εθνικά συμφέροντα είναι κοινά και αυτονόητα ενώ άλλα αποτελούν το επιστέγασμα ειδικών συνθηκών και καταστάσεων του κάθε κράτους-έθνους ή είναι ακόμη και περιστασιακά (Δασκαλάκης, 2015).

³ Ο κονστρουκτιβισμός ορίζει ότι η κοινωνική πραγματικότητα εν τέλει βασίζεται στον πολιτισμό και οικοδομείται πάνω στη δύναμη των ιδεών, της γνώσης, των νορμών και των κανόνων που προκύπτουν τα οποία διαμορφώνουν/αναδιαμορφώνουν τις ταυτότητες των κρατών. Βλ.(Barnett, M. in Baylis, J. Steve, S. Owens, P. 2011. p. 150)

⁴ Αφορά τους όρους «goals» και «objectives» αντίστοιχα, ωστόσο η διάκριση αυτή δεν είναι πάγια.

Η στρατηγική της εθνικής Ασφάλειας

Μια στρατηγική εθνικής ασφάλειας αντιπροσωπεύει το «σχέδιο ενός έθνους για τη συντονισμένη χρήση όλων των μέσων της κρατικής εξουσίας - μη στρατιωτικής και στρατιωτικής - για την επιδίωξη στόχων που υπερασπίζονται και προωθούν τα εθνικά τους συμφέροντα»⁵ σιωπηρά ή ρητά. Η σιωπηρή στρατηγική είναι αυτό που παρατηρούμε αντιπαραβάλλοντας την εκάστοτε στρατηγική (ή στρατηγικές) με την πάροδο του χρόνου καθώς αλληλοεπιδρά με το περιβάλλον ασφαλείας (δηλ. με άλλες χώρες και δυνάμεις που θα μπορούσαν να την απειλήσουν ή να παρεμποδίσουν τους στόχους της). Η ρητή στρατηγική αναφέρεται στις δημόσιες δηλώσεις μιας χώρας σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο σκοπεύει να επιτύχει τους στόχους της στο διεθνές περιβάλλον ασφαλείας. Αυτές είναι οι "επίσημες" στρατηγικές που δημοσιεύονται από τις κυβερνήσεις. Η ρητή στρατηγική μπορεί να βρεθεί σε διάφορα δημόσια έγγραφα, πολλές χώρες δεν την αναφέρουν ως «λευκή βίβλο» για την άμυνα. (Δασκαλάκης, 2015). Στο ερώτημα «εάν πρέπει η στρατηγική μιας χώρας να καταστήσει την θεωρία πράξη», ο Ρίτσαρντ Μπετς απαντά ότι «τα επίπεδα της θεωρίας και της πρακτικής στη στρατηγική δεν είναι πάντα ευθυγραμμισμένα, όπως συμβαίνει και στο μεγαλύτερο μέρος της ζωής μας» (Betts, 2004). Σαφώς η σιωπηρή στρατηγική είναι πολύ πιο περίπλοκη από τη σαφή στρατηγική, καθώς η καθημερινή εφαρμογή της πολιτικής ασφάλειας σε παγκόσμια κλίμακα αμβλύνει τις θέσεις που αποτελούν βάση της διακηρυκτικής πολιτικής. Τέλος, οι σαφείς στρατηγικές ενσωματώνουν τις προθέσεις και τους τρόπους εφαρμογής, μαρτυρούν στον κόσμο δηλαδή, τι στρατηγική σκοπεύει να ακολουθήσει μια κυβέρνηση. Το αν η κυβέρνηση αυτή ενεργεί με συνέπεια σε αυτές τις αρχές είναι ένα άλλο θέμα - ένα ζήτημα σιωπηρής στρατηγικής (Doyle, 2007, σελ. 1-2). Αν και οι στρατηγικές ασφαλείας δεν είναι νομικά ούτε πολιτικά δεσμευτικές, μπορούν να θεωρηθούν ως κατευθυντήριες γραμμές για όλες τις εξωτερικές ενέργειες των δρώντων που τις εκπονούν (Skiba, 2004). Συνήθως, μια στρατηγική ασφαλείας καθορίζει τους στόχους, τις προτεραιότητες και τα μέσα του δρώντα, παραπέμποντας στο ευρύτερο εσωτερικό, περιφερειακό και παγκόσμιο πλαίσιο στον πολιτικό, οικονομικό και στρατιωτικό τομέα (Toje, 2010, σελ. 176-177).

Οι στρατηγικές ασφαλείας θεωρούνται πολύτιμες όταν παρέχουν μια Υψηλή Στρατηγική που περιλαμβάνει μια ευρεία οπτική του διεθνούς περιβάλλοντος, της θέσης του δρώντα σε αυτό, των στόχων που σχετίζονται με τη διαμόρφωση του

⁵ Σύμφωνα με το ορισμό της «International Military and Defense Encyclopedia (Dupuy 1993)».

στρατηγικού περιβάλλοντος και των πολιτικών για την επίτευξη αυτών των στόχων. Οι περιεκτικές Υψηλές Στρατηγικές οφείλουν να καλύπτουν τουλάχιστον την φυσική ασφάλεια, την οικονομική ευημερία και να παρέχουν τουλάχιστον κάποια προβολή αξίας στο εγγύς μέλλον (Smith, 2011, σελ. 144-163). Η δημοσιοποίηση της στρατηγικής ασφαλείας μπορεί να εξυπηρετήσει πολλούς σκοπούς που υπερβαίνουν τον ορισμό των στρατηγικών στόχων και μέσων. Δεδομένου ότι τα εν λόγω έγγραφα εκπονούνται συνήθως από υψηλά κυβερνητικά κλιμάκια κατόπιν σχετικής διαβούλευσης, παρέχουν μια σειρά κατευθυντήριων γραμμών για όλες τις εγχώριες αρχές, ώστε να προωθηθεί η συναίνεση μεταξύ των διαφόρων κρατικών θεσμών σε βασικά ζητήματα που αφορούν την εθνική ασφάλεια ενώ παράλληλα παρέχουν ένα πλαίσιο για την κατανομή των υφιστάμενων και περιορισμένων κρατικών πόρων. Επιπλέον, οι στρατηγικές μπορούν να βοηθήσουν στη δημιουργία ευρείας εγχώριας συναίνεσης πίσω από το όραμα της πολιτικής ασφαλείας της κρατικής ηγεσίας. Τα έγγραφα στρατηγικής μπορούν επίσης να προσανατολίζονται σε εξωτερικά ακροατήρια, καθώς παρέχουν τόσο στους συμμάχους όσο και στους αντιπάλους μια αντίληψη σχετικά με τις δεσμεύσεις, τις προθέσεις και τους πόρους του εν λόγω παράγοντα ενώ παράλληλα χρησιμεύουν ως οδηγοί που σχετίζονται με την πολιτική, αλλά μπορούν επίσης να επικεντρωθούν στην επικοινωνία μιας αφήγησης με εγχώριο ή / και εξωτερικό κοινό που πλαισιώνει και δικαιολογεί μια συγκεκριμένη πορεία δράσης. Οι δύο στόχοι, εγχώρια ή/και εξωτερική κατανάλωση, προφανώς και δεν αλληλοαποκλείονται, γεγονός που μας μαρτυρά ότι οι στρατηγικές ασφαλείας αποσκοπούν επίσης στην επίτευξη σημαντικών στρατηγικών στόχων επικοινωνίας τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό (Raik K, Aaltola M, Kallio J., Rynnöniemi K., 2018, σελ. 8). Καθίσταται λοιπόν σαφές ότι μία στρατηγική εθνικής ασφαλείας πλέον των όσων μας πληροφορεί για τον συντάκτη της, όπως την πορεία που αυτός πρόκειται να επιδιώξει να ακολουθήσει, τα μέσα με τα οποία πρόκειται να επιτύχει τους στόχους του κτλ., αποτελεί το πρίσμα μέσα από το οποίο εκλαμβάνεται το διεθνές περιβάλλον και τον τρόπο με τον οποίο ερμηνεύει τα γεγονότα που λαμβάνουν χώρα στο εγγύτερο περιβάλλον ασφαλείας του. Όπως επίσης είναι λογικό, ειδικότερα θέματα, όπως είναι για παράδειγμα η αντιμετώπιση της τρομοκρατίας, δύναται να

αποτελούν αντικείμενα άλλων πιο εξειδικευμένων στρατηγικών τα οποία αποτελούν δυναμικά συμπληρώματα ή προϊόντα της εθνικής στρατηγικής ασφαλείας⁶.

⁶ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της διαφοροποίησης αποτελεί η Εθνική Στρατηγική Άμυνας των ΗΠΑ (National Defence Strategy), η οποία εκδίδεται συμπληρωματικά ως προς την Εθνική Στρατηγική Ασφάλειας (National Security Strategy) και η Εθνική Στρατιωτική Στρατηγική (National Military Strategy) η οποία εκδίδεται ως συνέχεια των ανωτέρω.

Κεφάλαιο 2, Οι Στρατηγικές Ασφάλειας των ΗΠΑ και της ΕΕ

Η Εθνική Στρατηγική Ασφάλειας των ΗΠΑ, μια σύντομη επισκόπηση

Η Εθνική Στρατηγική Ασφάλειας των ΗΠΑ είναι ένα έγγραφο που προετοιμάζεται για το Κογκρέσο, συνήθως μία φορά ανά διοίκηση, στο οποίο αναλύονται διεξοδικά και παρουσιάζονται τα εθνικά συμφέροντα της Αμερικής και η προτεραιότητά τους. Τα περιεχόμενα αυτής προβλέπονται από νόμο⁷ και η στρατηγική οφείλει να απευθύνεται με σαφήνεια στα εξής:

- Τα παγκόσμια συμφέροντα, τις επιδιώξεις και τους στόχους που είναι ζωτικής σημασίας για την εθνική ασφάλεια των Ηνωμένων Πολιτειών.
- Την εξωτερική πολιτική, τις παγκόσμιες δεσμεύσεις και τις εθνικές αμυντικές ικανότητες που είναι απαραίτητες για να αποτρέψουν την επιθετικότητα και να εφαρμόσουν τη στρατηγική εθνικής ασφάλειας των Ηνωμένων Πολιτειών.
- Τις προτεινόμενες βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες χρήσεις των πολιτικών, οικονομικών, στρατιωτικών και άλλων στοιχείων της εθνικής ισχύος των Ηνωμένων Πολιτειών για την προστασία ή την προώθηση των συμφερόντων και την επίτευξη των στόχων και των επιδιώξεων
- Την επάρκεια των δυνατοτήτων του έθνους για την εφαρμογή της στρατηγικής εθνικής ασφάλειας των Ηνωμένων Πολιτειών, συμπεριλαμβανομένης της αξιολόγησης της ισορροπίας μεταξύ των δυνατοτήτων όλων των στοιχείων της εθνικής εξουσίας για την υποστήριξη της εφαρμογής της εθνικής στρατηγικής ασφάλειας των Ηνωμένων Πολιτειών

Οι εθνικές στρατηγικές ασφάλειας των ΗΠΑ συχνά διατυπώνουν και δικαιολογούν τη σύγχρονη εξωτερική πολιτική ενώ επίσης τείνουν να εμπλουτίζουν τα επιτεύγματα του παρελθόντος και να παραλείπουν την όποια κριτική για τυχόν αποτυχίες. Υπό αυτή την έννοια, δεν είναι στρατηγικές καθόσον δεν «κοιτούν» μόνο μπροστά. Ωστόσο, παρουσιάζουν και σηματοδοτούν ένα συστηματικό όραμα για το πώς οι διοικήσεις βλέπουν την θέση της Αμερικής στον κόσμο και ποια είναι τα κύρια εργαλεία για την επίτευξη αυτή της επιθυμητής θέσης. Παρόλο που σπανίως καινοτομούν ή προσφέρουν στρατηγικά δόγματα, δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στον τρόπο

⁷ Πρόκειται για το νόμο περί ανασυγκρότησης της αμυντικής βιομηχανίας Goldwater-Nichols του 1986 (Public Law 102-496, Stat 3190, U.S.C.)

με τον οποίο οι διοικήσεις τοποθετούνται έναντι των τριών μακροπρόθεσμων συναινετικών τομέων της αμερικάνικης εξωτερικής πολιτικής, και συγκεκριμένα, πρώτον, στον παγκόσμιο ρόλο των ΗΠΑ και την ύπαρξη βιώσιμων μέσων προκειμένου να το επιτύχουν, δεύτερον, στην εμπλοκή μέσω ενός συνδυασμού ήπιων και σκληρότερων μέτρων και τρίτον, στο χρέος των ΗΠΑ να διεκπεραιώνουν τις αποστολές και τις ευθύνες τους, ενώ ταυτόχρονα να εμποδίζουν τους άλλους να επωφελούνται από συμμαχίες και συμπράξεις εις βάρος τους (Raik K, Aaltola M, Kallio J., Rynnöniemi K., 2018, σελ. 18).

Από το 1987 έως και το 2017 οι ΗΠΑ έχουν προβεί στην έκδοση 18 τέτοιων στρατηγικών και συγκεκριμένα, δύο (02) επί προεδρίας Ρόναλντ Ρέιγκαν και συγκεκριμένα τα έτη 1987 και 1988, τρεις (03) επί προεδρίας Τζορτζ Μπους (του πρεσβύτερου) και συγκεκριμένα τα έτη 1990, 1991 και 1993, επτά (07) επί προεδρίας Μπιλ Κλίντον και συγκεκριμένα τα έτη 1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 2000 και 2001, δύο (02) επί προεδρίας Τζορτζ Μπους (του νεότερου) και συγκεκριμένα τα έτη 2002 και 2006, δύο επί προεδρίας Μπαράκ Ομπάμα και συγκεκριμένα τα έτη 2010 και 2015 και μία επί προεδρίας Ντόναλντ Τραμπ το έτος 2017.

Η Στρατηγική Ασφάλειας της ΕΕ, μία σύντομη επισκόπηση

Όπως αναφέρθηκε στην εισαγωγή της παρούσας μελέτης, παρά το γεγονός ότι η ΕΕ δεν μπορεί να θεωρηθεί κράτος, παρουσιάζει μόνο οιονεί χαρακτηριστικά, η συγκριτική μελέτη των σχέσεων ΕΕ με τις ΗΠΑ παρουσίασαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, ειδικότερα όσο αφορά ζητήματα ασφάλειας. Αρκετοί θεωρητικοί δε εξαιτίας κυρίως της πολύ περιορισμένης ικανότητάς της να αναπτύσσει στρατιωτικές δυνάμεις, την χαρακτηρίζουν, κατά το ρεαλιστικό μοντέλο των διεθνών σχέσεων, ως μία μικρή ή μεσαία δύναμη (Toje, 2011, σελ. 43-60). Παρά τις προσπάθειες που κατά καιρούς έχουν πραγματοποιηθεί προκειμένου η ΕΕ να προσχωρήσει προς μία μεταβεσφαλιανή ή μεταψυχροπολεμική αντίληψη απαλλαγμένη από την κρατική κυριαρχία στις εξωτερικές υποθέσεις, η εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας παραμένει ένας τομέας όπου τα κράτη μέλη διατηρούν την κυριαρχία τους (Ikenberry, 2018, σελ. 7-23). Η αποδοτικότητα της εξωτερικής πολιτικής της ΕΕ περιορίστηκε συχνά από την έλλειψη πολιτικής ενότητας, τη στρατηγική σκέψη και την κοινή στρατηγική κουλτούρα (Khanna, 2016). Για όλους αυτούς τους λόγους, έχει τεθεί υπό αμφισβήτηση το κατά πόσον ένας δρώντας όπως η ΕΕ μπορεί πραγματικά να έχει μια Υψηλή Στρατηγική. Ωστόσο, δύναται να υποστηριχτεί ότι η ΕΕ δημιούργησε αυτό που

μπορεί να ονομαστεί ως Συλλογική Υψηλή Στρατηγική, η οποία συμπληρώνει τις στρατηγικές των μεμονωμένων κρατών μελών της (Howorth, 2014). Ταυτόχρονα, η πολύπλοκη δομή της συλλογικής εξωτερικής πολιτικής της ΕΕ και η συχνά τεταμένη σχέση της με τις εθνικές εξωτερικές πολιτικές των κρατών μελών αποτελούν παράγοντες που αναμφίβολα περιορίζουν τη διαμόρφωση και την εφαρμογή μιας εκ των πραγμάτων συλλογικής στρατηγικής της ΕΕ (Slaughter, 2017).

Η Παγκόσμια Στρατηγική Ασφάλειας της ΕΕ εκδόθηκε το 2016 και αντικατοπτρίζει τη ριζική επιδείνωση του περιβάλλοντος ασφαλείας της ΕΕ, με τρόπο παρόμοιο με αυτόν της στρατηγικής του 2003. Το 2003, ο αμερικανικός πόλεμος κατά της τρομοκρατίας, δημιούργησε εντάσεις στη διατλαντική σχέση εξαιτίας της μονομέρειας και του милитарισμού των ΗΠΑ. Η Ευρώπη διαχωρίστηκε σε δύο ομάδες χωρών, η μία αποτελούνταν από κράτη που εντάχθηκαν στον συνασπισμό υπό την ηγεσία των ΗΠΑ για την εισβολή στο Ιράκ⁸, η άλλη αντιτίθεντο σθεναρά στην εν λόγω επέμβαση. Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφάλειας του 2003 συνέβαλε σημαντικά στην ενδυνάμωση της ενότητας και την συνένωση των κρατών γύρω από πέντε βασικές απειλές: την τρομοκρατία, τη διάδοση των όπλων μαζικής καταστροφής, τις περιφερειακές συγκρούσεις, τα αποτυχημένα κράτη και το οργανωμένο έγκλημα. Ταυτόχρονα, η στρατηγική θεωρούσε την οποιαδήποτε στρατιωτική σύγκρουση μεταξύ των κρατών μελών «απίθανη» και ως εκ τούτου, οι προσπάθειες της Ένωσης επικεντρώθηκαν στη διαχείριση κρίσεων στο εξωτερικό. (Raik K, Aaltola M, Kallio J., Rynhöniemi K., 2018, σελ. 56) Η αναθεώρηση της στρατηγικής γίνεται το 2008 και η λίστα απειλών εμπλουτίζεται με την προσθήκη της ασφάλειας στον κυβερνοχώρο, της ενεργειακής ασφάλειας και της κλιματικής αλλαγής. Παρόλα αυτά, υπήρξαν μερικές σημαντικές νέες απειλές και προκλήσεις που ήρθαν στο προσκήνιο μέχρι το 2016 και οι απειλές που εντοπίστηκαν στην προηγούμενη στρατηγική εντάθηκαν και συμπληρώθηκαν από νέες. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν η στρατιωτική επίθεση της Ρωσίας κατά της Ουκρανίας, η αναταραχή στη Βόρεια Αφρική και τη Μέση Ανατολή, η συνακόλουθη μεταναστευτική κρίση και οι λεγόμενες υβριδικές απειλές, οι κυβερνοεπιθέσεις, η παραπληροφόρηση και η ανάμειξη στις εκλογικές

⁸ Συναντάται ευρέως στην διεθνή βιβλιογραφία ως «coalition of the willing». Ο συγκεκριμένος όρος φέρεται να χρησιμοποιήθηκε πρώτη φορά από τον Μπιλ Κλίντον το 1994 κατά τις διερευνητικές συνομιλίες για τυχόν επέμβαση των ΗΠΑ στην Βόρεια Κορέα λόγω του πυρηνικού της προγράμματος (βλ. σχετικά Official White House release, Interview with the President by Sam Donaldson ABC, June 5, 1994)

διαδικασίες. Οι ανασφάλειες και τα προβλήματα που προκάλεσαν οι εν λόγω απειλές φέρεται να πολλαπλασιάστηκαν από τις εσωτερικές κρίσεις της ΕΕ, όπως η χρηματοπιστωτική κρίση και η κρίση της ευρωζώνης, η άνοδος του λαϊκισμού και η μεταναστευτική κρίση. Στο πλαίσιο αυτών των εσωτερικών αναταραχών, στον τομέα της ασφάλειας, η ΕΕ εξέδωσε την Παγκόσμια Στρατηγική της, η οποία θεωρήθηκε σχετικά επιτυχημένη στη δημιουργία μιας νέας αίσθησης ενότητας, σε σύγκριση με τα πιο έντονα διαχωριστικά ζητήματα της μεταναστευτικής πολιτικής και της μεταρρύθμισης της ευρωζώνης. Η αυξημένη ευαισθησία και η ανασφάλεια έδωσαν μια ισχυρή ώθηση στα κράτη μέλη να αναζητήσουν ενότητα, παρά τις διαφορετικές εθνικές προτεραιότητες της εξωτερικής τους πολιτικής.

Συγκρίνοντας τις Στρατηγικές Ασφάλειας ΗΠΑ και ΕΕ την πρώτη δεκαετία του 21ου αιώνα (2002-2013)

Έχοντας αναφέρει συνοπτικά ένα ιστορικό και θεωρητικό πλαίσιο των στρατηγικών ασφαλείας ΗΠΑ και ΕΕ, θα παραθέσουμε ακολούθως, εν συντομία, τα ερευνητικά αποτελέσματα των Τζούλια Κλος και Αρνέ Νίμανν η μελέτη των οποίων συγκρίνει τις στρατηγικές ασφαλείας των ΗΠΑ και της ΕΕ κατά την πρώτη δεκαετία του 21ου αιώνα. Κύριο συμπέρασμα της έρευνας είναι ότι οι στρατηγικές ασφαλείας των ΗΠΑ και της ΕΕ είναι παρόμοιες όσον αφορά τους συνολικούς στόχους, τις αξίες και τις απειλές ασφαλείας καταλήγοντας τελικά στο συμπέρασμα ότι οι δύο στρατηγικές ασφαλείας συγκλίνουν με την πάροδο του χρόνου (J. Klohs, A. Niemann, 2014).

Εν ολίγοις, η εργασία τους επικεντρώνεται στη διεξαγωγή μιας ανάλυσης των εγγράφων στρατηγικής ασφαλείας των ΗΠΑ και της ΕΕ από διαφορετικά χρονικά πλαίσια με τη βοήθεια ποιοτικής ανάλυσης περιεχομένου, κατόπιν σχετικής αναγνώρισης και κωδικοποίησης των βασικών χαρακτηριστικών των στρατηγικών, μέσω της βοήθειας ειδικά διαμορφωμένου για το σκοπό αυτό λογισμικού. Πιο συγκεκριμένα, η κατηγοριοποίηση που ακολουθήθηκε αφορά τις εξής μεταβλητές: *Αξίες, Στόχοι, Απειλές, Προτεραιότητες, Μέσα, Έννοια της ασφάλειας, Κοσμοθεωρία, Προσέγγιση, Προκλήσεις ασφαλείας, πιθανοί Εταίροι* και παρουσιάζεται στον Πίνακα 1 (Table 1) που ακολουθεί.

Table 1: Code Book

Source	Categories	Description	Anchor example
<i>literature review</i> (individually <i>modified</i> for this paper)	<i>Values</i>	what is declared as a relevant or desirable value	“America must stand firmly for the non-negotiable demands of human dignity: the rule of law; limits of the absolute power of the state; free speech” (NSS 2002: 3).
	<i>Objectives</i>	what is declared as an objective	“The aim of this strategy is to help make the world not just safer but better” (NSS 2002: 1).
	<i>Threats</i>	what is declared as a threat	“Many of the problems we face - from the threat of pandemic disease, to proliferation of weapons of mass destruction, to terrorism, to human trafficking, to natural disasters - reach across borders” (NSS 2006: preamble).
	<i>Priorities</i>	which priority is given to threats and challenges	“Proliferation of weapons of mass destruction is potentially the greatest threat to our security” (ESS 2003: 3).
	<i>Means</i>	which means are mentioned to address objectives, threats and challenges	“Dealing with terrorism may require a mixture of intelligence, police, judicial, military and other means” (ESS 2003: 7).
	<i>security concept</i>	references to a narrow (politico- military dimension) or broad (politico- military-economic- societal- environmental	“Security and development nexus” (RI-ESS 2008: 8).
	<i>world view</i>	references to a perception of the world	“We live in a world that holds brighter prospects but also greater threats than we have known” (ESS 2003: 6).
	<i>Approach</i>	How can the set of declared means be categorised; what kind of overall <i>approach</i> is used	“The United States must reserve the right to act unilaterally if necessary to defend our nation and our interests, yet we will also seek to adhere to standards that govern the use of force” (NSS 2010: 22).
	<i>Challenges</i>	what is declared as a challenge	“Challenges like climate change, pandemic disease, and resource scarcity demand new innovation” (NSS 2010: 30).
<i>possible partner</i>	references to already existent or desirable partners	“The transatlantic relationship is irreplaceable. Acting together, the European Union and the United States can be a formidable force for good in the world” (ESS 2003: 13).	

Source: J. Klohs, A. Niemann, "Comparing the US National Security Strategy and the European Security Strategy in the first decade of the 21st century: converging but still different", Mainz Papers On International And European Politics, University of Mainz, Paper 8

Κατωτέρω παρατίθενται περιγραφικά μερικά από τα κυριότερα ευρήματα, ομαδοποιημένα σε χρονικές περιόδους καθώς και τα συμπεράσματα της εν λόγω έρευνας.

Περίοδος 2002-2005: Σύγκριση των στρατηγικών NSS-2002 με ESS-2003

Η εμπειρική ανάλυση των Τζούλια Κλος και Αρνέ Νίμανν έδειξε ότι οι δύο στρατηγικές είναι παρόμοιες σε ότι αφορά τους στόχους, τις αξίες και τις απειλές. Κατά την ανάλυση και την κωδικοποίηση των στρατηγικών, η αλληλεξάρτηση μεταξύ των στόχων και των αξιών βρέθηκε σημαντική. Η ανάλυση έδειξε ότι και οι δύο στρατηγικές προσπαθούν κυρίως για την επίτευξη στόχων προσανατολισμένων στην αξία καθώς σε αμφότερες χρησιμοποιούνται θετικά φορτισμένες έννοιες όπως η δημοκρατία, η ειρήνη, η ελευθερία, η ευημερία, τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η εκτίμηση απειλής είναι επίσης παρόμοια και στις δύο στρατηγικές. Η τρομοκρατία και τα όπλα μαζικής καταστροφής (ΟΜΚ) είναι καίριας σημασίας και στις δύο στρατηγικές, η ταξινόμηση της τρομοκρατίας ως απειλή, η σημασία και η προτεραιότητα που της δίνεται και η σύνδεσή της με τα όπλα μαζικής καταστροφής είναι επίσης παρόμοια. Επιπλέον, η ESS-2003 προσθέτει στις βασικές απειλές τις περιφερειακές συγκρούσεις, τα αποτυχημένα κράτη και το οργανωμένο έγκλημα. Η NSS-2002 αφιερώνει επίσης ένα ολόκληρο κεφάλαιο στις περιφερειακές συγκρούσεις, που θεωρούνται ως κίνδυνος για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, ωστόσο, δεν μιλά για αποτυχημένα κράτη αλλά για αδίστακτα καθεστώτα. Διαφορές μεταξύ των δύο στρατηγικών βρέθηκαν στις προτεραιότητες, τα μέσα, την κοσμοθεωρία, την προσέγγιση, την έννοια της ασφάλειας, προκλήσεις και πιθανοί εταίροι. Όσον αφορά την εκτίμηση απειλής, οι δύο στρατηγικές αντιλαμβάνονται το περιβάλλον ασφαλείας παρόμοια και εντοπίζουν παρόμοιες απειλές, αλλά η προτεραιότητα που αποδίδεται σε κάθε απειλή διαφέρει σημαντικά. Για παράδειγμα, η NSS-2002 δεν συμερίζεται την έμφαση της ESS-2003 στο οργανωμένο έγκλημα ως βασική απειλή. Την ίδια στιγμή στην ESS-2003 καλύπτονται προκλήσεις όπως η παγκοσμιοποίηση, η φτώχεια, οι ασθένειες, η πείνα, ο υποσιτισμός, το AIDS, οι πανδημίες, οι φυσικοί πόροι και η ενεργειακή εξάρτηση που δεν αναφέρονται καθόλου στην NSS-2002. Όσον αφορά την αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων και την προσέγγιση των απειλών, και οι δύο στρατηγικές αποδίδουν ιδιαίτερα διαφορετικές έννοιες (της) ασφάλειας. Η ESS-2003 συνδέει την έννοια της ασφάλειας με νέες διαστάσεις, όπως η οικονομική ανάπτυξη, υπογραμμίζοντας ότι «η ασφάλεια αποτελεί προϋπόθεση για την ανάπτυξη» σε αντίθεση με την NSS-2002 στην

οποία φαίνεται σχετικά περιορισμένη καθώς εξετάζει τις απειλές κυρίως με στρατιωτικούς όρους. Με την πρώτη ματιά, και οι δύο στρατηγικές μπορεί να μην είναι τόσο διαφορετικές όσον αφορά τα μέσα αντιμετώπισης των απειλών και των προκλήσεων, αλλά διαφέρουν σημαντικά όσον αφορά τα χαρακτηριστικά αυτών των μέσων, δηλαδή την προσέγγιση. Ενώ η προσέγγιση της NSS-2002 μπορεί να χαρακτηριστεί ως "μονομερής" και "προληπτική", η προσέγγιση της ESS-2003 μπορεί να χαρακτηριστεί ως "πολυμερής" και "αποτρεπτική". Όσον αφορά τους πιθανούς εταίρους αμφοτέρως οι στρατηγικές υπογραμμίζουν την συνεργασία με πληθώρα δρώντων ωστόσο, η ΕΕ εκτιμά τη σημασία των διεθνών οργανισμών περισσότερο. Επιπρόσθετα, η NSS-2002 δίνει αυξανόμενη σημασία στο ρόλο του NATO ως κεντρικό θεσμό για τη διατλαντική πολιτική ασφαλείας, γεγονός που καθιστά σαφές ότι η τυχόν υποστήριξη της ευρωπαϊκής πολιτικής ασφάλειας υποστηρίζεται μόνο στο πλαίσιο του. Μια εντελώς διαφορετική αντίληψη του αντισυμβαλλομένου μπορεί να παρατηρηθεί στο ESS-2003, καθώς ο ρόλος των ΗΠΑ αναφέρονται ήδη από την πρώτη κιόλας σελίδα.

Περίοδος 2006-2009: Σύγκριση των στρατηγικών NSS-2006 με ESS-2003.

Η ανάλυση των δύο στρατηγικών αποκάλυψε συσχέτιση στις ίδιες κατηγορίες και συγκεκριμένα τους στόχους, τις αξίες και τις απειλές με την προηγούμενη έρευνα με μία όμως σημαντική προσθήκη: τις προκλήσεις ασφαλείας. Η συγχώνευση εξωτερικών και εσωτερικών πτυχών είναι χαρακτηριστική για την αμοιβαία εκτίμηση απειλής στις στρατηγικές ασφαλείας των ΗΠΑ και της ΕΕ. Η ανάλυση των στρατηγικών παρήγαγε επίσης ένα εντυπωσιακό εύρημα με γλωσσική διάσταση: η ελευθερία και η δημοκρατία αναφέρονται πολύ πιο συχνά από ό, τι ήδη στην NSS-2002 με τις ΗΠΑ να δείχνουν ότι γνωρίζουν πολύ καλά τη δύναμη των λέξεων και ιδεών⁹. Οι διαφορές που εντοπίζονται στα δύο αυτά κείμενα παραμένουν σχεδόν οι ίδιες με τα προηγούμενα, οι προτεραιότητες, τα μέσα, η έννοια της ασφαλείας, η προσέγγιση, ο γεωγραφικός προσανατολισμός και οι πιθανοί εταίροι, υφίσταται όμως μία ειδοποιός διαφορά η οποία γίνεται αντιληπτή από την πρώτη κιόλας σελίδα της NSS-2006 στην οποία αναφέρεται ότι «η Αμερική βρίσκεται σε πόλεμο». Κατά την προσέγγιση των απειλών και των προκλήσεων διακρίνονται διάφορες πτυχές. Η ολοκληρωμένη,

⁹ Το εν λόγω εύρημα χαρακτηρίζεται ιδιαίτερα ενδιαφέρον εάν αναλογιστούμε ότι κατά τον χρόνο έκδοσης της στρατηγικής οι ΗΠΑ διεξήγαγαν «προληπτικό» πόλεμο στο Ιράκ προκειμένου να ελευθερώσουν τους Ιρακινούς από τον μονάρχη Σαντάμ Χουσεΐν, αφετέρου να αφοπλίσουν το χημικό του οπλοστάσιο (WMD).

πολιτική και πολυμερής ευρωπαϊκή προσέγγιση έρχεται σε αντίθεση με την στρατιωτική, προληπτική και κάπως μονομερή προσέγγιση των ΗΠΑ.

Σύγκριση των στρατηγικών NSS-2006 με ESS-2008.

Συγκρίνοντας την NSS-2006 με το ESS-2008, παρατηρούνται οι ίδιες ομοιότητες που βρέθηκαν σε όλες τις προηγούμενες συγκρίσεις. Ωστόσο, η ESS-2008 άλλαξε ιδιαίτερα από άποψη απειλών και προκλήσεων από πλευράς ΕΕ. Αν και μπορεί κανείς να εντοπίσει μια αρκετά παρόμοια λίστα απειλών, θα μπορούσε κανείς να πει ότι υπάρχει μια μικρή τάση απόκλισης όσον αφορά την αντίληψη απειλής. Επιπρόσθετα, η ESS-2008 συγκλίνει με την αντίληψη των ΗΠΑ σχετικά με τη διάδοση των όπλων μαζικής καταστροφής καθώς την ανάγει ως πρώτη απειλή για την ΕΕ, πράγμα που δεν φαίνεται να ισχύει για την τρομοκρατία η οποία εκλαμβάνεται ως μορφή οργανωμένου εγκλήματος και όχι στρατιωτικού ζητήματος. Τα όρια μεταξύ πολέμου και εγκληματικότητας εξαφανίζονται, ιδιαίτερα στην περίπτωση της διεθνούς τρομοκρατίας. Συνολικά, η ένταξη μεταμοντέρνων απειλών είναι κοινή και στις δύο στρατηγικές. Ομοίως οι κύριες διαφορές εντοπίζονται στις ίδιες κατηγορίες με τις προηγούμενες συγκρίσεις: στις προτεραιότητες, τα μέσα, την έννοια της ασφάλειας, την προσέγγιση, το γεωγραφικό προσανατολισμό, τις προκλήσεις και τους πιθανούς εταίρους. Η ESS-2008 εξετάζει επίσης την υπερθέρμανση του πλανήτη, την ενεργειακή ασφάλεια και την οικονομική κρίση ως πιθανές προκλήσεις, οι οποίες ούτε καν αναφέρονται στο Αμερικάνικο κείμενο. Σημαντική διαφορά των δύο κειμένων αποτελεί η ανάδειξη της ανθρώπινης ασφάλειας ως ζήτημα από την ESS-2008, γεγονός που μαρτυρά έντονες διαφορές στην έννοια της ασφάλειας μεταξύ των δύο κειμένων.

Περίοδος 2010-2013: Σύγκριση των στρατηγικών NSS-2010 με ESS-2003/2008

Τα αποτελέσματα της διαδικασίας κωδικοποίησης που ακολούθησαν οι ερευνητές έδειξαν ότι η NSS-2010 και ESS 2003/2008 είναι όμοιες μεταξύ τους όσο αφορά στις αξίες, τους στόχους, τις απειλές, τις προκλήσεις, τα μέσα, την παγκόσμια αντίληψη και την έννοια της ασφάλειας, υπογραμμίζεται μάλιστα το γεγονός ότι σε αντίθεση με όλες τις προηγούμενες συγκρίσεις οι στρατηγικές έχουν πολλά περισσότερα κοινά μεταξύ τους. Ένα άλλο χαρακτηριστικό γνώρισμα της NSS-2010 σε σύγκριση με τους προκατόχους της είναι η αλληλεξάρτηση των αξιών και η χρήση της ισχύος. Από πλευράς διεθνούς τάξης, σημειώνεται επίσης μια δραματική αλλαγή από την παραδοσιακή κρατικοκεντρική έννοια της ασφάλειας σε μία πιο

διασυνδεδεμένη ερμηνεία της. Η μεταβαλλόμενη αντίληψη του περιβάλλοντος απειλής είναι κοινή και θεμελιώδης για τις δύο στρατηγικές και είναι ο πρώτος δείκτης μιας συγκλίνουσας έννοιας της ασφάλειας. Για πρώτη φορά τα μέσα προσδιορίζονται ως ομοιότητα μεταξύ των δύο στρατηγικών. Μια επίσης σημαντική αλλαγή στην NSS-2010 σημειώνεται στο λεξιλόγιο με την αντικατάσταση του όρου πρόληψη με αυτό της αποτροπής. Αυτή η αλλαγή καταδεικνύει την παραίτηση από προηγούμενες στρατηγικές ασφαλείας των ΗΠΑ και την κίνηση προς την ευρωπαϊκή στρατηγική. Οι διαφορές μεταξύ των δύο στρατηγικών παρουσιάζονται στις προτεραιότητες, στην προσέγγιση και τους πιθανούς εταίρους. Για πρώτη φορά τα μέσα και η έννοια της ασφάλειας δεν αποτελούν πλέον διαφορές. Όσον αφορά την ιεράρχηση των απειλών και των προκλήσεων, ζητήματα όπως η οικονομική κρίση, η πειρατεία και η Αλ Κάιντα γίνονται αντιληπτά διαφορετικά στις στρατηγικές. Παρόλο που και οι δύο στρατηγικές παρουσιάζουν για πρώτη φορά μια παρόμοια αντίληψη τόσο για τα μέσα όσο και για την έννοια της ασφάλειας, η προσέγγιση εξακολουθεί να διαφέρει, αν και υπάρχουν λιγότερες διαφορές στην κατηγορία αυτή από ό, τι στις προηγούμενες συγκρίσεις. Οι υπόλοιπες διαφορές περιλαμβάνουν τα εξής: πρώτον, εξακολουθεί να υπάρχει ένα χάσμα μεταξύ των δύο στρατηγικών από την άποψη του επιπέδου πολυμέρειας. Δεύτερον, υπάρχει μια αλλαγή λεξιλογίου, όπου ο όρος "πρόληψη" αντικαθίσταται με τον όρο "απόθηση" (και επομένως συγκλίνει προς την ορολογία της ΕΕ). Όσον αφορά τις πιθανές εταιρικές σχέσεις, όπως ήδη διαπιστώθηκε στις προηγούμενες συγκρίσεις, οι ΗΠΑ παραδοσιακά ακολουθούν μια πολύ ευρεία παγκόσμια προσέγγιση και απευθύνονται σε κάθε μέρος του κόσμου. Η ΕΕ δεν απευθύνεται σε όλα τα μέρη του κόσμου και όχι σε μεγάλο βαθμό, αλλά δίνει έμφαση στον περιφερειακό-ηπειρωτικό της χώρο, ο οποίος καταδεικνύεται σε ξεχωριστό κεφάλαιο πολιτικής ασφαλείας που περιορίζεται στις γειτονικές χώρες της ΕΕ¹⁰.

¹⁰ Η διαφοροποίηση αυτή δύναται να αποδοθεί στην αλλαγή διοίκησης των ΗΠΑ, καθώς την προεδρία τότε είχε ο Δημοκρατικός Μπαράκ Ομπάμα. Συναφώς αναφέρεται ότι βασική προεκλογική επιδίωξη του Ομπάμα ήταν η απεμπλοκή των ΗΠΑ από τον πόλεμο του Ιράκ καθώς και η παύση του απομονωτισμού των ΗΠΑ από τους διεθνείς θεσμούς. Η θέση του περιγράφονται επίσης και στο «Obama Doctrine»

Τα αποτελέσματα της έρευνας των Τζούλια Κλος και Αρνέ Νίμανν κωδικοποιούνται σχηματικά στον κατωτέρω πίνακα:

Table 2: Similarities and differences across security strategies

Categories	Time periods			
	2002-2005	2006-2009		2010-2013
	<i>NSS 2003-ESS2003</i>	<i>NSS 2006-ESS 2003</i>	<i>NSS 2006-RI2008</i>	<i>NSS 2010-ESS 2003+ RI08</i>
<i>Values</i>	+	+	+	+
<i>Objectives</i>	+	+	+	+
<i>Threats</i>	+	+	+	+
<i>Priorities</i>	-	-	-	-
<i>Means</i>	-	-	-	+
<i>Security concept</i>	-	-	-	+
<i>World view</i>	-	-	-	+
<i>Approach</i>	-	-	-	-
<i>Challenges</i>	-	+	-	+
<i>Partnerships</i>	-	-	-	-

"+" similarity "-" difference

Source: J. Klohs, A. Niemann, "Comparing the US National Security Strategy and the European Security Strategy in the first decade of the 21st century: converging but still different", Mainz Papers On International And European Politics, University of Mainz, Paper 8

Οι ερευνητές καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι οι αξίες, οι στόχοι και οι απειλές είναι παρόμοιες σε όλα τα εφαρμοζόμενα έγγραφα. Από την άποψη των αξιών και των στόχων αυτό δεν αποτελεί έκπληξη, διότι παραδοσιακά αυτά είναι διαχρονικά "εθνικά" συμφέροντα και δεν αλλάζουν σημαντικά με τις νέες κυβερνήσεις. Οι υπόλοιπες αποκλίσεις, οι προτεραιότητες, η προσέγγιση και οι πιθανές ή ήδη υπάρχουσες εταιρικές σχέσεις καταδεικνύουν ότι συνολικά οι στρατηγικές ασφάλειας των ΗΠΑ και της ΕΕ χαρακτηρίζονται από σημαντικές διαφορές, ιδιαίτερα όταν πρόκειται για την αντιμετώπιση συγκρούσεων. Συμπερασματικά, καταλήγουν ότι οι στρατηγικές συγκλίνουν στο χρόνο.

Κεφάλαιο 3, Η Εθνική Στρατηγική Ασφάλειας των ΗΠΑ επί προεδρίας Ντόναλντ Τραμπ

Στο δημοκρατικό σύστημα των ΗΠΑ, η αλλαγή της διοίκησης από το ένα κόμμα στο άλλο συνήθως σημαίνει ότι οι ημερήσιες διατάξεις συνήθως αλλάζουν με μία σχετική αντιπαλότητα. Η νέα εισερχόμενη διοίκηση είναι πιθανό να διατυπώσει γραμμές πολιτικής και στόχους αντίθετους με αυτούς του προκάτοχου της, ειδικά αν οι πρόεδροι προέρχονται από διαφορετικά κόμματα. (Skowronek, 1993). Ωστόσο, μακροπρόθεσμα, το ισοζύγιο τείνει να στρέφεται προς την (επικρατούσα) πολιτική συναίνεση, ειδικότερα όσο αφορά στα θέματα ασφάλειας. Είναι πιθανό ότι αυτός ο κανόνας να ισχύει και για τη διοίκηση του Ντόναλντ Τραμπ, η οποία πριν καν έρθει στην εξουσία βρισκόταν σε έντονη αντίθεση με τις βασικές αρχές της εποχής του Μπαράκ Ομπάμα¹¹. Η ίδια στροφή δύναται να παρατηρηθεί και στην περίπτωση του της διαδοχής του Τζορτζ Μπους του νεότερου από τον Μπαράκ Ομπάμα, ως διαφαίνεται και από τα αποτελέσματα της έρευνας για την περίοδο 2010-2013. Σε κάθε περίπτωση όμως η εξωτερική πολιτική της Αμερικής αναμένεται να δείξει δείγματα συνέχειας και να παραμείνει εντός των πολιτικών ορίων που χαρακτηρίζουν συνολικά την Αμερικανική εξωτερική πολιτική και οφείλονται στον φεντεραλισμό και το σύστημα ελέγχων και ισορροπιών μεταξύ των κυβερνητικών οργάνων της κυβέρνησης των ΗΠΑ (Paterson, 2018, σελ. 3).

Η Εθνική Στρατηγική Ασφάλειας των ΗΠΑ επί προεδρίας Ντόναλντ Τραμπ (2017)

Η πρόσφατη στρατηγική ασφάλειας των ΗΠΑ παρουσιάζει τον κόσμο ως υπέρ-ανταγωνιστικό και υποστηρίζει ότι οι ΗΠΑ θα πρέπει να είναι διατεθειμένες να ανταγωνίζονται στις καλύτερες συνθήκες, ξεκινώντας τις προσπάθειες τους από την εγχώρια αγορά. Επικεντρώνεται σε τέσσερις πυλώνες που στοιχειοθετούν και τις βασικές περιοχές εθνικού ενδιαφέροντος:

- την προστασία της επικράτειας, της κυριαρχίας και του «αμερικανικού τρόπου ζωής»
- να προωθήσει την ευημερία της χώρας,
- να διατηρήσει την ειρήνη με δύναμη και

¹¹ Παραδείγματος χάριν ενώ η εστίαση του Μπαράκ Ομπάμα ήταν στη στρατηγική υπομονή, ευρύτερα γνωστή ως Obama Doctrine ή Strategic Patience, ο Ντόναλντ Τραμπ υπογράμμισε τη στρατηγική ασάφεια/Strategic Ambiguity, ανάγοντας τις ΗΠΑ σε ένα μη προβλέψιμο παίκτη.

- να προωθήσει την αμερικανική επιρροή στον κόσμο.

Εν συνεχεία αναλύονται οι τις τρεις μεγάλες κατηγορίες απειλών που αντιμετωπίζουν οι ΗΠΑ στο πλαίσιο αυτού του γεωπολιτικού ανταγωνισμού. Η Κίνα και η Ρωσία, η πρώτη ομάδα, χαρακτηρίζονται ως ρεβιζιονιστικές δυνάμεις που αμφισβητούν την εξουσία, την επιρροή και τα συμφέροντα των ΗΠΑ προσπαθώντας να διαβρώσουν την ευημερία και την ασφάλειά της. Στη δεύτερη ομάδα, η Βόρεια Κορέα και το Ιράν χαρακτηρίζονται ως «αδίστακτα καθεστώτα» - που επιδιώκουν την κατοχή όπλων μαζικής καταστροφής και υποστηρίζουν την τρομοκρατία. Τέλος, υπάρχει η τρίτη ομάδα που περιλαμβάνει διακρατικές και άλλες εγκληματικές απειλές, συμπεριλαμβανομένης και της τρομοκρατίας.

Από τον Καρλότα Εντσίνα λαμβάνουμε ότι, μετά από περισσότερο από μια δεκαετία, η καταπολέμηση της τρομοκρατίας δεν αποτελεί πλέον την πρώτη προτεραιότητα της αμερικανικής εθνικής ασφάλειας. Η νέα στρατηγική επιδιώκει μια βαθύτερη δέσμευση με τον όλο και πιο σκληρό παγκόσμιο ανταγωνισμό, που θα γίνει με προτεραιότητα στα συμφέροντα των ΗΠΑ υπό την αιγίδα μιας εξωτερικής πολιτικής «*AMERICA FIRST*» και με μεγαλύτερη έμφαση στον ανταγωνισμό παρά στη συνεργασία. Επιπρόσθετα, η στρατηγική δεν κάνει αναφορά στις έννοιες της «φιλελεύθερης διεθνούς τάξης» ή έστω της «θεσμοθετημένης διεθνούς τάξης» όπως γινόταν στις δύο προηγούμενες στρατηγικές ασφαλείας επί προεδρίας Μπαράκ Ομπάμα. Η εικόνα της στρατηγικής για τη φιλελεύθερη διεθνή τάξη είναι άνιση, απορρίπτοντας ρητά την πολυμέρεια, αλλά αναγνωρίζοντας το ρόλο των διεθνών θεσμών, εντός των οποίων οι ΗΠΑ θα πρέπει να μεθοδεύουν τα συμφέροντά τους. Η νέα στρατηγική μιλά επίσης τις «αμερικανικές αρχές» αλλά χωρίς όμως να διευκρινίζει ότι πρόκειται για καθολικές αρχές και αξίες που μοιράζονται και άλλοι πολιτισμοί, περιφέρειες και λαοί. (Carlota, 2018, σελ. 6-7)

Κατωτέρω ακολουθεί μία συνοπτική παρουσίαση της στρατηγικής ασφάλειας των ΗΠΑ:

Ο πρώτος πυλώνας: Η προστασία του αμερικανικού λαού, της πατρίδας και του αμερικανικού τρόπου ζωής

Παρόλο που η στρατηγική αναγνωρίζει ορισμένα οφέλη από έναν διασυνδεδεμένο κόσμο, δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στις μεθοδεύσεις των αντίπαλων, οι οποίοι χρησιμοποίησαν τις αξίες και το δημοκρατικό σύστημα των ΗΠΑ προκειμένου να αποκτήσουν θέσεις ισχύος απέναντί τους με σκοπό να τις βλάψουν, είτε

αναπτύσσοντας στρατιωτικές ικανότητες απειλώντας εκατομμύρια Αμερικανούς (Βόρεια Κορέα), είτε κλέβοντας πνευματική ιδιοκτησία (Κίνα) είτε επεμβαίνοντας στην εσωτερική πολιτική διαδικασία (Ρωσία). Για το λόγο αυτό θα πρέπει να ληφθεί σειρά μέτρων που αφορούν την προστασία των συνόρων και των ζωτικών υποδομών, θα πρέπει να αναπτυχθούν αντιπυραυλικά συστήματα, να ενισχυθούν οι προσπάθειες για την πρόληψη της χρήσης όπλων μαζικής καταστροφής και οι τρομοκράτες να κυνηγηθούν στην επικράτειά τους προκειμένου να μην φτάσουν τελικά να απειλήσουν το Αμερικάνικο έδαφος.

Ο δεύτερος πυλώνας: Η προώθηση της εθνικής ευημερίας

Η στρατηγική παρουσιάζει ένα οικονομικό σενάριο που απαιτεί την «ανανέωση» της οικονομίας και την αύξηση της ανταγωνιστικότητάς προς όφελος των εργαζομένων και των επιχειρήσεων, στοχεύοντας στη μείωση των κανονιστικών φραγμών, στην προώθηση φορολογικών μεταρρυθμίσεων, στη βελτίωση των υποδομών, συμπεριλαμβανομένων των ενεργειακών δικτύων και ψηφιακών συστημάτων και στη μείωση του δημόσιου χρέους περιορίζοντας τις ομοσπονδιακές δαπάνες. Για την προώθηση της οικονομικής ευημερίας της χώρας, οι ΗΠΑ θα επιδιώξουν δίκαιες και αμοιβαίες διμερείς οικονομικές σχέσεις. Ωστόσο, την ίδια στιγμή, η στρατηγική υπογραμμίζει την αντίθεσή της στις περιφερειακές εμπορικές δομές. Όσο αφορά ειδικότερα στην Τεχνολογία και την Καινοτομία, η στρατηγική αναφέρει πως οι ΗΠΑ πρέπει να διατηρήσουν την ηγετική θέση στην έρευνα, την τεχνολογία και την καινοτομία, προστατεύοντας παράλληλα την πνευματική ιδιοκτησία από τους ανταγωνιστές. Ο δεύτερος πυλώνας της νέας στρατηγικής υπογραμμίζει την αμερικανική ενεργειακή δεσπόζουσα θέση η οποία πηγάζει από την κεντρική θέση της στην παραγωγή, την κατανάλωση και την καινοτομία καθώς και τις δυνατότητές της να τονώσει την οικονομία. Η ρητορική για την κλιματική αλλαγή έχει αλλάξει άρδην καθώς αντί να παρουσιάζεται η κλιματική αλλαγή ως απειλή της ασφάλειας, οι ρυθμιστικές πολιτικές για το κλίμα εκλαμβάνονται ως απειλές για τα συμφέροντα των ΗΠΑ (Diamond, 2017).

Ο τρίτος πυλώνας: η ειρήνη θα διατηρηθεί μέσω της ισχύος

Η Ρωσία και η Κίνα, πρώτον, και η Βόρεια Κορέα και το Ιράν, δεύτερον, αποτελούν από κοινού τις δύο κύριες ομάδες απειλών που αντιμετωπίζουν οι ΗΠΑ. Οι διακρατικές και εγκληματικές ομάδες, συμπεριλαμβανομένης της τρομοκρατίας, αποτελούν μια

τρίτη κατηγορία απειλών. Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί εδώ ότι η τρομοκρατία δεν αποτελεί πλέον τον ακρογωνιαίο λίθο της εθνικής ασφάλειας. Η στρατηγική υπογραμμίζει την εξέχουσα θέση του στρατού ως αποτρεπτικού μέσου και την ικανότητα του να κερδίζει πολέμους εάν και εφόσον αυτό απαιτηθεί. Πιο συγκεκριμένα η νέα στρατηγική επικεντρώνεται στον εκσυγχρονισμό των ενόπλων δυνάμεων των ΗΠΑ, στην αύξηση του μεγέθους τους, στη βελτίωση των δυνατοτήτων τους και στη συνολική προετοιμασία τους για την αντιμετώπιση των τριών κύριων ομάδων απειλών. Όσο αφορά το πυρηνικό τους οπλοστάσιο, οι ΗΠΑ θα επενδύσουν εκ νέου στη διατήρηση του πυρηνικού οπλοστασίου και της υποδομής τους, ώστε να αυξήσουν την αποτρεπτική τους ισχύ ενώ παράλληλα υπογραμμίζεται ότι για την αποφυγή οποιασδήποτε πιθανής πυρηνικής αντιπαράθεσης οι ΗΠΑ θα διεξαγάγουν συζητήσεις με άλλα κράτη για να δημιουργήσουν προβλέψιμες σχέσεις και να μειώσουν τους πυρηνικούς κινδύνους. Η στρατηγική δίνει επίσης έμφαση στην παρουσία των ΗΠΑ στο διάστημα, το οποίο ως αναφέρεται πρόκειται να αποτελέσει μέσο αποτροπής, όπως και τα πυρηνικά. Όσο αφορά στον κυβερνοχώρο, η στρατηγική φέρει σημαντική δόση ρεαλισμού όταν επιβεβαιώνει ότι οι ΗΠΑ δεν κυριαρχούν σήμερα στον κυβερνοχώρο και υπογραμμίζει την ανάληψη αρκετών πρωτοβουλιών για την καλυτέρευση της. Η ασφάλεια στον κυβερνοχώρο κατέχει κεντρική θέση στους πρώτους τρεις πυλώνες του στρατηγικής.

Ο τέταρτος πυλώνας: Η ανάπτυξη της Αμερικανικής επιρροής

Μέσα από τον τέταρτο πυλώνα, η στρατηγική θέτει ως στόχο της την προώθηση της αμερικανικής επιρροής, καθώς ένας κόσμος που υποστηρίζει την αμερικανική επιρροή και αντικατοπτρίζει τις αμερικανικές αξίες, τις καθιστά πιο ασφαλείς και ευημερούσες. Ως σημείο εκκίνησης λαμβάνεται η δημιουργία εσωτερικού πλούτου και η παραγωγή εσωτερικής ισχύος. Εφόσον επιτευχθεί η εσωτερική αναδιάρθρωση θα είναι δυνατή η προώθηση της Αμερικανικής επιρροής. Οι ΗΠΑ θα αναζητήσουν την προώθηση των συμφερόντων τους μέσα από συμμαχίες και συνεργασίες (Ettinger, 2018). Παρά τη ρητή απόρριψη της πολυμερούς προσέγγισης, η νέα στρατηγική αναφέρει ότι οι ΗΠΑ θα συνεχίσουν να καθοδηγούν πολυμερείς οργανώσεις (οργανισμούς, φόρα κτλ) προκειμένου να προστατεύσουν τα εθνικά τους συμφέροντα. Αυτός ο πυλώνας υπογραμμίζει τη σημασία των συμμάχων και των εταίρων ως δύναμη για τις ΗΠΑ.

Μόλις η στρατηγική ολοκληρώσει την περιγραφή των τεσσάρων πυλώνων της εθνικής ασφάλειας, αφιερώνει ένα σύντομο τμήμα στην εφαρμογή της στρατηγικής σε διάφορες περιοχές του κόσμου. Πρώτη σε θέση και σημασία είναι η περιοχή του Ινδο-Ειρηνικού, όπου οι απειλές έχουν σαφώς αναγνωριστεί ως ο κινεζικός ρεβιζιονισμός και επιθετικότητα της Βόρειας Κορέας. Η δεύτερη περιοχή προτεραιότητας είναι η Ευρώπη: εκεί η επιστροφή της Ρωσίας και η παραβίαση της κυριαρχίας των γειτόνων της προκαλούν ανησυχίες στην Ουάσιγκτον. Στη συνέχεια, έρχεται η Μέση Ανατολή, όπου η άνοδος του αυτοανακηρυγμένου Ισλαμικού Κράτους (IS) και των αποσταθεροποιητικών δραστηριοτήτων του Ιράν θεωρούνται δύο επαρκή κίνητρα για τη διατήρηση της δέσμευσης των ΗΠΑ στην περιοχή. Ξεχωριστές υποενότητες είναι αφιερωμένες στη Νότια Ασία, τη Λατινική Αμερική και την Αφρική, επικεντρώνεται στην ινδο-πακιστανική σχέση, στην ανάγκη να σταματήσει ο ισλαμικός εξτρεμισμός και να ανακαταληφθεί η Καμπούλ και στη βούληση των ΗΠΑ να στηρίξουν τις χώρες της Λατινικής Αμερικής στην καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος. Όσον αφορά την Αφρική, αυτό που τονίζεται περισσότερο από τη στρατηγική είναι το οικονομικό της δυναμικό παρά τα σημαντικά της προβλήματα.

Κεφάλαιο 4, Η Παγκόσμια Στρατηγική της ΕΕ

Η ΕΕ ενέκρινε τη νέα Παγκόσμια Στρατηγική (πλέον EGS) τον Ιούνιο του 2016, τη στιγμή που η ενότητα και ακόμη και η ύπαρξη της αμφισβητήθηκαν περισσότερο από ποτέ άλλοτε στην ιστορία της¹². Η στρατηγική βασίστηκε σε μια στρατηγική επισκόπηση που εγκρίθηκε τον Ιούνιο του 2015 από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Κοινοβούλιο και αντικατέστησε την Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφάλειας του 2003.

Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφαλείας διαρθρώνεται γύρω από τέσσερις κεντρικούς άξονες:

- Ο πρώτος άξονας αφορά στην καταγραφή των αξιών και των συμφερόντων της ΕΕ, τα οποία όπως διαμηνύει, συμπορεύονται. Αυτά είναι, η διασφάλιση της ειρήνης, της ασφάλειας και της ευημερίας των πολιτών της, της δημοκρατίας καθώς και μιας διεθνούς τάξης που βασίζεται σε κανόνες.
- Ο δεύτερος άξονας αφορά στον ορισμό ως βασικού οδηγού της εξωτερικής της δράσης τον «κανονιστικό πραγματισμό», ο οποίος βασίζεται αρχές της ενότητας, της δέσμευσης, της (συν)ευθύνης και της εταιρικής σχέσης.
- Ο τρίτος άξονας αφορά στην επίτευξη των πέντε βασικών προτεραιοτήτων της εξωτερικής πολιτικής και της πολιτικής ασφάλειας της ΕΕ. Οι προτεραιότητες αυτές είναι, πρώτον, η ασφάλεια της ίδιας της Ένωσης, δεύτερον, η κρατική και κοινωνική ανθεκτικότητα στην περιοχή της Ανατολικής και Νότιας Ευρώπης, τρίτον, η θέσπιση μίας ολοκληρωμένης προσέγγισης για την επίλυση των συγκρούσεων και των κρίσεων, μία ευέλικτη περιφερειακή συνεργασία που θα περιλαμβάνει το σύνολο των περιοχών ενδιαφέροντος της ΕΕ και πέμπτο, την δέσμευση της για ένα πολυμερές και βασισμένο σε κανόνες, σύστημα παγκόσμιας διακυβέρνησης.
- Ο τέταρτος άξονας αφορά στον τρόπο υλοποίησης του οράματος σε δράση, μέσω της συλλογικής επένδυσης για την επαναφορά της αξιοπιστία στην ΕΕ, και κυρίως μέσω των αυξημένων δυνατοτήτων άμυνας και ασφάλειας, της έγκαιρης και αποτελεσματικής απόκρισης και των δραστικότερων

¹² Χαρακτηριστικά παρατίθενται μερικές εν εξελίξει προκλήσεις εκείνης της περιόδου, το πρόγραμμα διάσωσης της Ελλάδας (bail-out), η ανθρωπιστική/μεταναστευτική κρίση στη Μεσόγειο και το Brexit.

διπλωματικών μέσων, προάγοντας την ασφάλεια, την ευημερία και την ανάπτυξη.

Κατωτέρω παρατίθεται μία συνοπτική παρουσίαση των περιεχομένων της EUGS με συναφή σχόλια διαφόρων ερευνητών προσαρμοσμένα σε ευρύτερες θεματικές ενότητες.

Η παγκόσμια τάξη και η θέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε αυτή

Η στρατηγική επιβεβαίωσε την ισχυρή δέσμευση της ΕΕ στην πολυμέρεια και τους Διεθνείς Θεσμούς. Η ΕΕ υπήρξε βασικός σύμμαχος των ΗΠΑ στην οικοδόμηση της φιλελεύθερης τάξης. Η αντίληψη της Ευρώπης ως υποκινητή της τάξης που βασίζεται σε φιλελεύθερους κανόνες αντικατοπτρίζεται έντονα στην EGS και βασίζεται στην ισχυρή συναίνεση μεταξύ των κρατών μελών για την πολυμέρεια και το διεθνές δίκαιο, γεγονός που δύναται να εξηγηθεί ευκολότερα εάν συλλογιστούμε ότι τα περισσότερα από αυτά είναι μικρά κράτη. Η στρατηγική επισημαίνει επίσης την ανάγκη μετατροπής της υφιστάμενης πολυμερούς τάξης. Η EGS απορρίπτει ρητά μια ρεαλιστική κοσμοθεωρία, υπογραμμίζοντας τη δέσμευση της ΕΕ για μια αμοιβαία κερδοφόρα προσέγγιση στα διεθνή δρώμενα και παρουσιάζοντας τα υποδείγματα συνολικού μηδενικού αθροίσματος ως «ψευδαισθήσεις». Ο ρεαλισμός απορρίπτεται επίσης αποφεύγοντας όρους όπως μονοπολισμός/πολυπολισμός, ηγεμονία ή πολυκεντρισμός. Η εμπλοκή της ΕΕ με άλλους διεθνείς δρώντες, συμπεριλαμβανομένης της Ρωσίας και της Κίνας, διέπεται βάσει των κανόνων του κράτους δικαίου. Παράλληλα τονίζεται ότι η ΕΕ παραμένει ανοικτή σε εταιρικές σχέσεις με ένα ευρύ φάσμα φορέων, συμπεριλαμβανομένων όχι μόνο των (εθνών-)κρατών, αλλά και των φορέων της κοινωνίας των πολιτών και του ιδιωτικού τομέα. Ωστόσο, η διατλαντική σχέση έχει ιδιαίτερο ρόλο στις εταιρικές σχέσεις της ΕΕ. Στη στρατηγική της ΕΕ, η φιλελεύθερη έννοια της διεθνούς τάξης συνοδεύεται από μια προσπάθεια προσαρμογής σε έναν όλο και πιο δικτυωμένο κόσμο (Raik K, Aaltola M, Kallio J., Rynhoniemi K. (2018, σελ. 55). Στην ακαδημαϊκή συζήτηση, τα μοναδικά χαρακτηριστικά της ΕΕ ως διεθνούς δρώντα αποτέλεσαν πηγή έμπνευσης για εναλλακτικά οράματα μιας διεθνούς τάξης ουκ ολίγες φορές. Δεν προκαλεί λοιπόν έκπληξη το γεγονός ότι η ΕΕ χαρακτηρίστηκε ως πρωταρχικό παράδειγμα μιας κοσμοθεωρίας που βασίζεται στην διασύνδεση, η οποία, αρχικά, λειτουργεί εσωτερικά της Ένωσης, μέσω των ζυμώσεων και των διαπραγματεύσεων των μελών της και, δεύτερον, μεθοδεύει την παγκόσμια στρατηγική της μέσω των εταιρών της (EU, 2015).

Η ΕΕ είναι ίσως η πιο έντονα θεσμοθετημένη οντότητα που ξεπερνά το έθνος-κράτος, αμφισβητώντας με τον τρόπο αυτό την κρατικοκεντρική άποψη των διεθνών σχέσεων. Συνεπώς, ένας δικτυωμένος κόσμος μπορεί να φανεί τέλειος συνδυασμός για την ΕΕ, δεδομένου ότι δεν αποτελεί έναν παραδοσιακό κρατικοκεντρικό δρώντα εξωτερικής πολιτικής. Κατά συνέπεια, η ΕGS δίνει προσοχή στην ποικιλία των δρώντων της παγκόσμιας τάξης, συμπεριλαμβανομένων *«των διεθνών και περιφερειακών οργανισμών, των κρατών και των μη κρατικών φορέων»*. Η ανάγκη μετασχηματισμού και προσαρμογής της υπάρχουσας τάξης στις αυξανόμενης σημασίας διασυνδέσεις καθώς ζούμε σε μια *«εποχή παγκόσμιων μετατοπίσεων ισχύος και διάχυσης της εξουσίας»*, βασίζεται στην κατανόηση του κόσμου που είναι *«όλο και περισσότερο συνδεδεμένος, αμφισβητούμενος και πολύπλοκος»*. Η διασύνδεση απεικονίζεται ως ισχύς της ΕΕ σε έναν κόσμο όπου οι δεσμοί είναι πιο σημαντικοί από τους πόλους ή τα κέντρα εξουσίας. Η διάδοση ισχύος συνεπάγεται επίσης την αυξανόμενη σημασία των περιφερειακών δομών καθώς ως αναφέρεται *«οι περιφέρειες αντιπροσωπεύουν κρίσιμους χώρους διακυβέρνησης σε έναν αποκεντρωμένο κόσμο»*. Η ΕGS εκλαμβάνει τις εθελοντικές μορφές περιφερειακής διακυβέρνησης ως θετική εξέλιξη και δεσμεύεται να υποστηρίξει τέτοιες δομές όπου είναι εφικτό και όταν συμβαδίζει με τα συμφέροντά της.

Νέοι στόχοι, η ανθεκτικότητα και η αμυντική συνεργασία

Η ΕUGS εκφράζει μια αυξημένη αίσθηση ανασφάλειας, η οποία απαιτεί μια νέα εστίαση στην αυτοπροστασία. Το κύριο μέλημα είναι οι εξωτερικές απειλές που προέρχονται από την περιφερειακή γειτονιά της και σε απάντηση αυτών θέτει ως προτεραιότητές της την αντιμετώπιση των εξωτερικών συγκρούσεων και κρίσεων, την οικοδόμηση των ικανοτήτων των εταίρων και τρίτων, την προστασία της ίδιας και των πολιτών της. Καθίσταται λοιπόν σαφές ότι η ΕΕ μεταλλάσσει την μέχρι πρότινος στρατηγική της να καλεί για εσωτερική ενότητα, προβάλλει και να προωθεί την σταθερότητα στην περιφέρεια της με το να θωρακίζεται απέναντι στην περιφερειακή αστάθεια (Grevi, 2016). Σε σύγκριση με την προηγούμενη στρατηγική ασφαλείας, στην οποία εξέχοντα ρόλο κατείχε η μεταμόρφωση της εγγύς γειτονιάς σε παράδεισο φιλελεύθερων ιδεών με την τελευταία να αναλαμβάνει τον ρόλο του οικονομικού σταυροφόρου, στην παρούσα στρατηγική παρατηρούμε ότι η ΕΕ παρουσιάζεται λιγότερο ιδεαλιστική και πιο εσωτερική. Η προώθηση αξιών όπως η δημοκρατία, το κράτος δικαίου και τα ανθρώπινα δικαιώματα είχαν κεντρική θέση, τουλάχιστον

ρητορικά, στην εξωτερική πολιτική της ΕΕ μετά τον Ψυχρό Πόλεμο. Τα τελευταία χρόνια ωστόσο, η εντεινόμενη παγκόσμια αμφισβήτηση των αξιών και η εμφάνιση νέων απειλών ασφαλείας φέρεται να έχει εγείρει σημαντικές συζητήσεις γύρω από την αποτελεσματικότητα μίας φιλελεύθερης ιδεαλιστικής προσέγγισης που μέχρι πρότινος ακολουθούσε η ΕΕ. Η μετάβαση σε μια πιο «ρεαλιστική» πολιτική υποβλήθηκε σε ζωνρές συζητήσεις στο πλαίσιο της προετοιμασίας της EUGS. Ως αποτέλεσμα, οι αξίες δεν εξαφανίστηκαν από τη στρατηγική, αλλά η ρητορική της ΕΕ σχετικά με τις αξίες απέκτησε μια πιο εσωτερική και αμυντική διάσταση. Η EUGS τονίζει την *«τήρηση των αξιών μας»* και την ανάγκη *«ενίσχυσης της ανθεκτικότητας»* των δημοκρατιών στα κράτη μέλη και απορρίπτει την προηγούμενη μέθοδο της εξαγωγής του φιλελεύθερου ιδεώδους ως παγκόσμιο συμφέρον της ΕΕ (Juncos, 2017). Η αναζήτηση μιας νέας ισορροπίας μεταξύ των ιδεαλιστικών στόχων και αυτού που φαίνεται να είναι ένας όλο και περισσότερο ρεαλιστικός κόσμος ήταν πιο εμφανής στις συζητήσεις για τον ρόλο της ΕΕ ως περιφερειακής δύναμης (Balazs, 2016). Η εγγύς «γειτονιά» της ΕΕ είχε ιδιαίτερη θέση στην οικοδόμηση στρατηγικής της. Η αυξημένη αστάθεια στη γειτονιά οδήγησε σε επανεξέταση της προσέγγισης της ΕΕ. Η προηγούμενη έμφαση που δόθηκε στην υποστήριξη του μετασχηματισμού (πολιτικές και οικονομικές μεταρρυθμίσεις) και στην επέκταση των ευρωπαϊκών κανόνων και αξιών απέφερε λίγη έως ελάχιστη επιτυχία. Ταυτόχρονα, η ΕΕ δεν έδειξε την απαραίτητη προσοχή στα διάφορα προβλήματα ασφαλείας που εξελίχθηκαν στις γειτονικές περιοχές, με αποτέλεσμα τα τελευταία να εξελιχθούν σε απειλές ασφαλείας για την ίδια την Ένωση. Η νέα προσέγγιση μετατοπίζει το ενδιαφέρον της ΕΕ στη βελτίωση της *«ανθεκτικότητας»* των γειτόνων, βοηθώντας τους να αναπτύξουν τις δικές τους δυνατότητες προκειμένου να βελτιώσουν την ασφάλειά τους. Ωστόσο, ίσως η αλλαγή δεν είναι εξίσου ριζική - η συνεχής σημασία των κανόνων και των αξιών αντανάκλαται στην κατανόηση της ΕΕ για την ανθεκτικότητα. Η EGS υποστηρίζει ότι μια *«ανθεκτική κοινωνία που χαρακτηρίζεται από το δημοκρατικό ιδεώδες, την εμπιστοσύνη στα θεσμικά όργανα και την αειφόρο ανάπτυξη αποτελεί την καρδιά ενός ανθεκτικού κράτους»*. Η ΕΕ εξακολουθεί να αποφεύγει τα σκληρά ζητήματα ασφαλείας στις κοντινές περιοχές και προσπαθεί να αναπτύξει μια ξεχωριστή προσέγγιση στην περιφερειακή ασφάλεια, η οποία ορίζεται τώρα μέσω της έννοιας της ανθεκτικότητας. Ταυτόχρονα, η αυξημένη ανησυχία σχετικά με την υπεράσπιση της επικράτειάς της και των πολιτών της ΕΕ επέβαλλε την άνοδο των στρατιωτικών πτυχών της ασφαλείας στην ατζέντα της ΕΕ. Η σημασία της ενίσχυσης της ευρωπαϊκής άμυνας, συμπεριλαμβανομένης της

στρατιωτικής ικανότητας, υπογραμμίζεται στη στρατηγική και αποτέλεσε βασική προτεραιότητα στη διαδικασία εφαρμογής. Αυτό σηματοδοτεί μια σαφή μετάβαση από τη στρατηγική του 2003 όπου η στρατιωτική ικανότητα είχε τεθεί στο περιθώριο και η ΕΕ επιδίωξε να αναπτύξει μια ξεχωριστή προσέγγιση της ασφάλειας, χαρακτηριζόμενη ως ολοκληρωμένη και συνεργατική, τονίζοντας τη σημασία των μη στρατιωτικών πτυχών της ασφάλειας, του διαλόγου, της πολυμέρειας και μια λιγότερο κρατική προσέγγιση (Biscop, 2004). Τότε η ΕΕ τόνισε την ανάγκη αντιμετώπισης των βασικών αιτιών των συγκρούσεων, όπως η κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη, ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και οι βιώσιμες πολιτικές για το κλίμα και την ενέργεια. Η EGS εξακολουθεί να τονίζει τη «μαλακή δύναμη» της ΕΕ, αλλά σημειώνει ότι η έννοια της αποκλειστικά «πολιτικής δύναμης» απαλλαγμένης από δυνατότητα προβολής στρατιωτικής ισχύος δεν είναι συμβατή με την πραγματικότητα που επικρατεί. Η EUGS υπογραμμίζει επίσης την ανάγκη να συνεχιστεί η «στρατηγική αυτονομία» της ΕΕ - ένα ζήτημα που καλύπτεται εκτενώς αλλά με χαρακτηριστική ασάφεια, κυρίως εξαιτίας των διαφορετικών απόψεων μεταξύ των κρατών μελών αναφορικά με τον ρόλο του NATO. Η στρατηγική επισημαίνει ότι το NATO υπερασπίζεται τα μέλη του από εξωτερικές επιθέσεις και τονίζει τη «συμπληρωματικότητα» μεταξύ ΕΕ και NATO. Η ενίσχυση της αμυντικής συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ παρουσιάζεται ως θέμα αξιοπιστίας.

Κεφάλαιο 5, Η συγκριτική ανάλυση των δύο πρόσφατων στρατηγικών ασφαλείας των ΗΠΑ και της ΕΕ

Στην παρούσα ενότητα πρόκειται να παρατεθεί η σύγκριση μεταξύ των βασικών στοιχείων των κειμένων των στρατηγικών ασφαλείας της Εθνική Στρατηγικής Ασφαλείας (2017) επί προεδρίας Ντόναλντ Τραμπ με την Παγκόσμια Στρατηγική Ασφαλείας (2016) της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Κρίνεται επίσης σκόπιμο να αναφερθεί ότι η σύγκριση θα παρουσιαστεί συνοπτικά και κωδικοποιημένα ενώ χάριν συντομίας δεν θα παρατεθούν όλες οι διαφορές αλλά οι κυριότερες, προκειμένου να καταφέρουμε τελικά να εξάγουμε αφενός το συμπέρασμα, εάν συγκλίνουν ή όχι, αφετέρου να προβούμε σε μερικές σημαντικές διαπιστώσεις. Προκειμένου να επιτευχθεί μία όσο το δυνατό γίνεται μεγαλύτερη σύγκλιση με την προηγούμενη έρευνα, λάβαμε ως βάση της παρούσας σύγκρισης, τις μεταβλητές της καθώς και τους σχετικούς ορισμούς τους, όπως αυτοί πηγάζουν από τον πίνακα που παρατίθεται στην σελίδα 24 (Table 1: Codebook). Για την οικονομία της συζήτησης, συναφώς παρατίθεται ότι τα μεγέθη που θα εξετάσουμε είναι, οι Αξίες, οι (επιμέρους) στόχοι, οι απειλές, οι προτεραιότητες, τα μέσα, η αντίληψη της ασφάλειας, η κοσμοθεωρία, η προσέγγιση, οι προκλήσεις και οι πιθανοί συνεργάτες, ως παρουσιάζονται στον κατωτέρω πίνακα.

Πίνακας 3: Ορισμός βασικών μεταβλητών

Κατηγορίες	Ορισμός
<i>Αξίες</i>	Αυτό που δηλώνεται ως σχετική ή επιθυμητή αξία.
<i>(Επιμέρους) Στόχοι</i>	Αυτό που δηλώνεται ως στόχος.
<i>Απειλές</i>	Αυτό που δηλώνεται ως απειλή.
<i>Προτεραιότητες</i>	Προτεραιότητα στις απειλές και τις προκλήσεις
<i>Μέσα</i>	Τα μέσα που αναφέρονται για την αντιμετώπιση των στόχων, των απειλών και των προκλήσεων
<i>Έννοια της ασφάλειας</i>	παραπομπές σε μια στενή ή ευρεία έννοια
<i>Κοσμοθεωρία</i>	αναφορές σε μια αντίληψη του κόσμου
<i>Προσέγγιση</i>	Πώς μπορεί να κατηγοριοποιηθεί το σύνολο των δηλωμένων μέσων; τι είδους γενική προσέγγιση χρησιμοποιείται;
<i>Προκλήσεις</i>	αυτό που δηλώνεται ως πρόκληση.
<i>Πιθανοί Συνεργάτες</i>	αναφορές σε ήδη υπάρχοντες ή επιθυμητούς εταίρους

Πηγή: μετάφραση του πίνακα της σελίδας 21, Table1: Codebook.

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε ήταν αρκετά απλή. Μέσω διαδοχικών αναγνώσεων αμφοτέρων των κειμένων, χρησιμοποιώντας ως σημείο αναφοράς τον

πίνακα με τις υπό εξέταση μεταβλητές (και τους αντίστοιχους ορισμούς τους), απομονώναμε κάθε φορά, τις προτάσεις αυτές (ή τα λεκτικά εν γένει) τα οποία ήταν δυνατό να τεθούν κάτω από την ίδια κατηγορία. Σε περίπτωση που η επιλογή μας κρινόταν διφορούμενη, αυτή κατηγοριοποιούνταν ξεχωριστά¹³. Σε κάθε περίπτωση, πρώτη επιλογή ήταν η ενσωμάτωση προτάσεων (ή λεκτικών) που ανήκαν με σαφήνεια σε μία κατηγορία. Με τον τρόπο αυτό, οδηγηθήκαμε σε μία τρόπο τινά κωδικοποίηση των κειμένων. Η κωδικοποίηση αυτή συνέβαλε σημαντικά στην απαλλαγή των δύο κειμένων από περιττά λεκτικά και συναφή αφηγήματα, παρέχοντάς την δυνατότητα απομόνωσης των υπό εξέταση μεταβλητών και αντικειμενικότερης σύγκρισής του. Στο σημείο αυτό αξίζει να υπογραμμιστεί ότι, η παρούσα συγκριτική μελέτη, αποτελεί προϊόν μία συγκριτικής διαδικασίας με βάση την λογική και κριτική σκέψη του εκπονούντα, ενδεχομένως λοιπόν να είναι επιρρεπής σε κάποιο ανθρώπινο λάθος. Σε κάθε περίπτωση, το γεγονός και μόνο ότι αμφότερες οι στρατηγικές κωδικοποιήθηκαν με τα ίδια κριτήρια αποτελεί από μόνο του αρκετό τεκμήριο προκειμένου να προχωρήσουμε σε έναν εμπειριστατωμένο σχολιασμό και να εξάγουμε κατά το βέλτιστο δυνατό τρόπο τα συμπεράσματα μας. Κατωτέρω θα παρατίθενται τα ευρήματα μαζί με τον σχετικό σχολιασμό τους.

Μεταβλητή «Αξίες»

Όσο αφορά την μεταβλητή «Αξίες» από την σύγκριση των κωδικοποιήσεων παρατηρείται μία σαφής ομοιότητα των δύο στρατηγικών, ειδικότερα σε ότι αφορά έννοιες όπως η Δημοκρατία, η ειρήνη, ελευθερία και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Επιπρόσθετα αξίζει να σημειωθεί ότι ενώ οι αξίες φαινομενικά είναι οι ίδιες, αυτό που αλλάζει είναι ότι στην αμερικάνικη στρατηγική οι εν λόγω αξίες παρουσιάζονται όχι ως οικουμενικές και πανανθρώπινες αλλά ως αμερικάνικες.

Μεταβλητή «Επιμέρους Στόχοι»

Οι επιμέρους στόχοι των ΗΠΑ, κατηγοριοποιούνται σε τέσσερις πυλώνες και αποτελούν τα τέσσερα βασικά εθνικά τους συμφέροντα. Αυτά είναι, η προστασία της αμερικανικής επικράτειας, των Αμερικανών πολιτών και του τρόπου ζωής τους, η προώθηση της αμερικανικής ευημερίας, η διατήρηση της ειρήνης μέσω της ισχύος και

¹³ Στο σημείο αυτό αξίζει να υπογραμμιστεί ότι ενώ αρκετές έννοιες φαίνονταν να ανήκουν σε περισσότερες από μία κατηγορίες, ειδικότερα όσο αφορά τις απειλές και τις προκλήσεις ασφαλείας, η απομόνωσή τους δεν φαίνεται να επηρέασε την ανάλυση, για τον λόγο αυτό δεν παρουσιάζονται καθόλου.

η προώθηση της αμερικανικής επιρροής (αμερικανικών συμφερόντων.) Εν όλο, όπως επικοινωνεί η αμερικανική στρατηγική, αντικειμενικός σκοπός της είναι να θέσει την «Αμερική ως προτεραιότητα». Ευρωπαϊκές προτεραιότητες αποτελούν, η στρατηγική της αυτονομία, η προώθηση της ειρήνης και της ασφάλειας των πολιτών και της επικράτειας της, η ευημερία των ευρωπαίων, η προώθηση μίας θεσμοθετημένης παγκόσμιας τάξης και η αναγωγή της ΕΕ σε έναν υπεύθυνο παγκόσμιο δρώντα. Χαρακτηριστικό στοιχείο επίσης αμφοτέρων των στρατηγικών αποτελεί ο επιμερισμός ευθύνης και η διαμοίραση των παγκόσμιων προβλημάτων σε ένα δίκαιο ποσοστό και όχι η ανάληψη της ευθύνης διαχείρισης μόνο από έναν. Παρατηρούμε λοιπόν ότι οι επιμέρους στόχοι των δύο στρατηγικών είναι όμοιοι, μόνη ίσως σημαντική προσθήκη από πλευράς ΕΕ, αποτελεί η προώθηση της παγκόσμιας τάξης που βασίζεται σε κανόνες. Κατόπιν των ανωτέρω οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι οι στρατηγικές συγκλίνουν.

Μεταβλητή «Απειλές»

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονίσουμε την δυσκολία που εντοπίσαμε στην αμερικανική στρατηγική σχετικά με τον διαχωρισμό των απειλών και των προκλήσεων. Το γεγονός αυτό οφείλεται, όπως θα υποστηριχθεί παρακάτω στον διαφορετικό τρόπο αντίληψης της απειλής. Γενικά διαπιστώνουμε ότι η λίστα απειλών της ευρωπαϊκής στρατηγικής είναι πιο ευρεία καθώς εδράζεται στην επεκτατική φύση των απειλών και της ανασφάλειας σε αντίθεση με την λίστα απειλών της αμερικανικής στρατηγικής που είναι πιο αποκλειστική, πιο κρατικοκεντρική. Ωστόσο, παρατηρούμε ότι η σύγκληση των δύο στρατηγικών είναι μεγάλη όσο αφορά ζητήματα όπως η τρομοκρατία, το οργανωμένο έγκλημα και τα όπλα μαζικής καταστροφής. Ίσως η πιο χαρακτηριστική διαφορά των δύο στρατηγικών έγκειται στην κλιματική αλλαγή. Συγκεκριμένα, όσο αφορά στην κλιματική αλλαγή, ενώ στην αμερικανική στρατηγική υπογραμμίζεται η σημασία του περιβάλλοντος (και των πόρων του), η ρύθμιση θεμάτων που αφορούν στο περιβάλλον εκλαμβάνονται ως απειλή για τα συμφέροντα των ΗΠΑ καθώς επιβαρύνουν την δεσπίζουσα θέση της και άρα συνιστούν απειλή στην ατζέντα ασφάλειας.

Μεταβλητή «Προτεραιότητες»

Η σύγκριση στο επίπεδο προτεραιοτήτων παρουσίασε σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο στρατηγικών. Για παράδειγμα, ενώ η ενεργειακή ασφάλεια

αντιμετωπίζεται ως απειλή για στο πλαίσιο της ΕΕ αυτή στην ατζέντα των ΗΠΑ τίθεται περισσότερο ως πρόκληση ασφαλείας. Επιπρόσθετα, παρά το γεγονός ότι υφίσταται μία μεγάλη σειρά μέτρων για την αντιμετώπισή της τρομοκρατίας, αυτή φέρεται για πρώτη φορά μετά από περίπου δέκα χρόνια να μετατοπίζεται χαμηλότερα στην αμερικάνικη ατζέντα ασφαλείας. Λαμβάνοντας υπόψιν επίσης ότι η τρέχουσα στρατηγική των ΗΠΑ επικεντρώνεται περισσότερο στον συμβατικό ανταγωνισμό μεγάλης ισχύος και στους δρώντες που εκμεταλλεύονται τις ασυμμετρίες εις βάρος των ΗΠΑ εν αντιθέσει με την ΕΕ που εδράζεται στην επεκτατική φύση των απειλών και της ανασφάλειας, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι οι στρατηγικές αποκλίνουν στο επίπεδο της προτεραιότητας.

Μεταβλητή «Μέσα»

Η μελέτη της μεταβλητής «μέσα» ήταν επίσης αρκετά ενδιαφέρουσα και εξάγουμε το συμπέρασμα ότι οι στρατηγικές αποκλίνουν. Δύο είναι τα πιο ενδιαφέροντα συμπεράσματα τα οποία δύναται να εξαχθούν. Πρώτον, η αμερικάνικη στρατηγική φαίνεται να αποδίδει μία λίστα μέσων ιδιαίτερα συγκεκριμένη και ασχολείται με πολύ συγκεκριμένα ζητήματα εν αντιθέσει με την ευρωπαϊκή η οποία φαίνεται να ακολουθεί μία πιο ευρεία γραμμή πλεύσης. Η δεύτερη παρατήρηση έγκειται στην απομάκρυνση των ΗΠΑ και την αποδέσμευση από πολλούς από τους εκτεταμένους ρόλους και τις δεσμεύσεις που έχουν μέχρι τώρα αναλάβει και βασίζεται σε ένα πιο περιορισμένο "δίκαιο" όραμα που δεν ασχολείται με το ευρύ πεδίο των παγκόσμιων πολυμερών θεμάτων, απορρίπτοντας με τον τρόπο αυτό την πολυμέρεια. Στον αντίποδα, η ΕΕ προωθεί την πολυμέρεια προσβλέποντας σε θετικά αθροίσματα και προωθεί την παγκόσμια τάξη και τον ρόλο των διεθνών θεσμών.

Μεταβλητή «Έννοια της ασφαλείας»

Από την συγκριτική ανάλυση των περιεχομένων καταλήγουμε ότι οι δύο στρατηγικές αποκλίνουν. Η βασική διαφορά των δύο στρατηγικών έγκειται στον τρόπο με τον οποίο προσδιορίζουν τις απειλές ασφαλείας. Χαρακτηριστικό της αμερικάνικης στρατηγικής είναι ότι επαναφέρει επίσης παραδοσιακούς στρατιωτικούς όρους και ερμηνεύει το παγκόσμιο περιβάλλον μέσω των αρχών του (νέο)ρεαλισμού, εξ' ου και στο κείμενο υφίστανται πολυάριθμες αναφορές σχετικά με την ισχύ και την αποτροπή. Επιπρόσθετα, είναι πρόδηλη η αντίληψη των ΗΠΑ ότι ως απειλή χαρακτηρίζεται ότι είναι αντίθετο με τα Αμερικανικά συμφέροντα, γεγονός που αποδεικνύεται από το

χαρακτηρισμό μερικών δρώντων του διεθνούς συστήματος ως αντίπαλοι ή ακόμα και διεκδικητές της Αμερικανικής εξουσίας. Στον αντίποδα, η ΕΕ παρά την πραγματιστική της διαπίστωση ότι πρέπει να αναπτύξει μεγαλύτερη στρατιωτική αυτονομία συνεχίζει να προσδιορίζει τις απειλές με ιδεαλιστικούς όρους και να προωθεί την πολυμέρεια προσβλέποντας σε θετικά αθροίσματα. Η αλλαγή στον τρόπο αντίληψης της απειλής επιβεβαιώνεται και από την παντελή απουσία της ανθρώπινης ασφάλειας ως όρου από την αμερικανική στρατηγική.

Μεταβλητή «Κοσμοθεωρία»

Όσο αφορά στην κοσμοθεωρία των δύο στρατηγικών, μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι οι στρατηγικές συγκλίνουν καθώς αμφότερες παρουσιάζουν τον κόσμο πιο διασυνδεδεμένο και πιο επικίνδυνο και πιο ανταγωνιστικό. Η θέση των δύο δρώντων είναι κεντρική στο διεθνές σύστημα και αμφότερες παρουσιάζονται ως μεγάλες δυνάμεις.

Μεταβλητή «Προσέγγιση»

Όσο αφορά την «Προσέγγιση» των δύο στρατηγικών συνάγεται με ευκολία το συμπέρασμα ότι οι δύο στρατηγικές αποκλίνουν. Παρά το γεγονός ότι οι δύο στρατηγικές έχουν αρκετά κοινά σημεία, όπως η αναμόρφωση υπαρχόντων δομών και θεσμών, οι επενδύσεις, οι συνεργασίες, οι επενδύσεις κτλ. η κύρια διαφορά τους έγκειται κυρίως στην αναβίωση της μονομερούς μιλιταριστικής προσέγγισης από μεριάς των ΗΠΑ. Στην παρούσα στρατηγική αυτή παρουσιάζεται ως «*καταδίωξη των απειλών στην πηγή τους*» και σε αρκετά σημεία της θυμίζει το δόγμα του προληπτικού πολέμου του Τζορτζ Μπους του νεότερου, από το οποίο είχε αποκλίνει η κυβέρνηση Μπαράκ Ομπάμα στις δικές της στρατηγικές.

Μεταβλητή «Προκλήσεις»

Όπως αναφέρεται και την ενότητα των «απειλών» η μελέτη των «προκλήσεων» δεν ήταν μια εύκολη διαδικασία λόγω των πολλών αλληλοεπικαλύψεων που υπήρχαν μεταξύ των δύο μεγεθών. Και στις δύο στρατηγικές υφίσταται επιπρόσθετα η αλληλεπίδραση της εσωτερικής και εξωτερικής διάστασης των προκλήσεων και η αναγωγή τους σε αρκετά θέματα σε απειλές ασφαλείας. Η μετανάστευση κατέχει υψηλή θέση στην ατζέντα των προκλήσεων και των δύο στρατηγικών ενώ απαντάται επίσης και μία εκτενής αναφορά στις προκλήσεις του κυβερνοχώρου, σε ζητήματα

οικονομίας και περιφερειακής σταθερότητας. Εν γένει μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι συνολικά, η ατζέντα ασφαλείας είναι παρόμοια μεταξύ των δύο στρατηγικών αλλά διαφοροποιούνται ειδικότερα ζητήματα αυτής όχι σημαντικά. Ως εκ τούτου μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι στο επίπεδο των απειλών και προκλήσεων οι στρατηγικές φαίνονται να συγκλίνουν.

Μεταβλητή «Πιθανοί Εταίροι»

Όσο αφορά τους πιθανούς εταίρους μπορεί με αρκετή ευκολία να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι οι στρατηγικές συγκλίνουν. Όσο αφορά στις συνεργασίες και τις συμμαχίες των ΗΠΑ, αξίζει να αναφερθεί ότι αποτελούν δομικό στοιχείο της στρατηγικής, και ο όρος συνεργάτες (ή σύμμαχοι), συναντάται σχεδόν με την ίδια συχνότητα όπως η λέξη ασφάλεια, σε πολύ συγκεκριμένα σημεία του εγγράφου όμως αποτυπώνεται μία σαφή επιδίωξη για συνεργασία με κάποιους συγκεκριμένους δρώντες¹⁴. Οι ΗΠΑ παραδοσιακά ακολουθούν μια πολύ ευρεία παγκόσμια προσέγγιση και απευθύνονται σε κάθε μέρος του κόσμου. Αυτήν την προσέγγιση την βλέπουμε επίσης πλέον και στην Ευρωπαϊκή στρατηγική στην οποία υφίσταται ξεχωριστή αναφορά με τις πρωτοβουλίες τις ΕΕ σε όλη περίπου την υφήλιο.

Περίοδος 2016-2017: Σύγκριση των στρατηγικών ασφάλειας NSS-2017 με EUGS

Τα ως άνω αποτελέσματα παρατίθενται κωδικοποιημένα στον ακόλουθο πίνακα:

¹⁴ Μόνο σε ένα σημείο του εγγράφου αναφέρονται το ενδεχόμενο τετραμερής συνεργασίας με την Ιαπωνία, την Αυστραλία και την Ινδία και οι «Ευρωπαίοι» συνεργάτες. Βλ. σελ. 46 και 48 της Στρατηγικής Εθνικής Ασφάλειας των ΗΠΑ (2017) αντίστοιχα.

Πίνακας 4: Ομοιότητες και διαφορές των δύο στρατηγικών

Κατηγορίες	Χρονική περίοδος
	2016-2017
	NSS 2017-EUGS
<i>Αξίες</i>	+
<i>(Επιμέρους) Στόχοι</i>	+
<i>Απειλές</i>	+
<i>Προτεραιότητες</i>	-
<i>Μέσα</i>	-
<i>Έννοια της ασφάλειας</i>	-
<i>Κοσμοθεωρία</i>	+
<i>Προσέγγιση</i>	-
<i>Προκλήσεις</i>	+
<i>Πιθανοί Συνεργάτες</i>	+

"+" ομοιότητα "-" διαφορά

Πηγή: Παρούσα εργασία

Συμπερασματικά λοιπόν μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι οι δύο στρατηγικές έχουν περισσότερα κοινά από ότι διαφορές και καθώς φαίνεται, συγκλίνουν οριακά. Η κύρια διαφορά τους έγκειται στον τρόπο με τον οποίο οι ΗΠΑ και η ΕΕ αντιλαμβάνονται το ευρύτερο περιβάλλον ασφαλείας, δεδομένου όμως του διασυνδεδεμένου παγκόσμιου περιβάλλοντος στο οποίο αμφότερες δραστηριοποιούνται, οδηγούνται σε μία παρόμοια ατζέντα ασφαλείας, την οποία όμως προτεραιοποιούν με διαφορετικά κριτήρια και αντιμετωπίζουν με διαφορετικά μέσα.

Κεφάλαιο 6, Συμπεράσματα και Παρατηρήσεις

Γενικές παρατηρήσεις στις δύο στρατηγικές

Όπως αναφέρθηκε στο πέμπτο κεφάλαιο, οι δύο στρατηγικές φαίνεται να συγκλίνουν οριακά, καθώς έχουν περισσότερα κοινά σημεία παρά διαφορές. Η κύρια διαφορά τους έγκειται στον τρόπο με τον οποίο οι ΗΠΑ και η ΕΕ αντιλαμβάνονται το ευρύτερο περιβάλλον ασφαλείας, την έννοια δηλαδή της ασφάλειας. Συνοπτικά, οι μεν ΗΠΑ μέσα από το πρίσμα των εθνικών συμφερόντων, η δε ΕΕ μέσα από ένα πιο ιδεολογικό και ευρύτερο πλαίσιο. Από την έρευνα των Τζούλια Κλος και Αρνέ Νίμανν, η διαφορά στον τρόπο αντίληψης της ασφάλειας, θα αρκούσε ίσως για να κατασκευάσει μία τελείως διαφορετική ατζέντα απειλών και προκλήσεων, ωστόσο δεν φαίνεται να επαληθεύεται αυτή η τάση. Εάν λάβουμε υπόψη μας ότι, αμφότερες οι στρατηγικές παρουσιάζουν τις ΗΠΑ και την ΕΕ ως παγκόσμιους δρώντες, σε ένα διασυνδεδεμένο παγκόσμιο περιβάλλον, με πολύπλοκες δομές διάχυσης τις ισχύος που χαρακτηρίζονται από την ανάδειξη νέων δομών και δρώντων που επηρεάζουν την κατανομή της, αμφότεροι οι παίκτες οδηγούνται σε μία παρόμοια ατζέντα ασφαλείας, την οποία όμως προτεραιοποιούν με διαφορετικά κριτήρια και αντιμετωπίζουν με διαφορετικά μέσα. Ενδεχομένως, δεδομένου του βαθμού της σύγκλισης των αξιών, να υφίσταται και μία επιβεβαίωση της υπόθεσης του Τζακ Σνάιντερ όσο αφορά την επιρροή του πολιτισμού στο θέματα ασφαλείας, όπως αναπτύχθηκε στο πρώτο κεφάλαιο.

Η αλλαγή του τρόπου με τον οποίο πλέον η νέα διοίκηση του Ντόναλντ Τραμπ αντιλαμβάνεται τις απειλές, η πλήρης διασύνδεσή με τα εθνικά συμφέροντα, έφερε μία αρκετά μεγάλη αλλαγή στο αφήγημα γύρω από το οποίο έντυσε τα βασικά χαρακτηριστικά της στρατηγικής του. Στο σημείο αυτό είναι αρκετά σημαντικό να σημειωθεί ότι, ακόμα και ο ίδιος το Ντόναλτ Τραμπ προεκλογικά επικοινωνούσε την καινοφανή πολιτική του «*η Αμερική ως προτεραιότητα*» με τελείως διαφορετικό τρόπο, από ότι τελικά φαίνεται να είναι γραμμένη στην στρατηγική των ΗΠΑ (Pifer, 2018). Ενδεχομένως η παρατήρησή μας αυτή να επιβεβαιώνει τα αναφερόμενα στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσης, σχετικά με την χρήση των στρατηγικών ασφαλείας ως εργαλείων επικοινωνιακής πολιτικής.

Κρίνεται επίσης σκόπιμο να αναφερθεί ότι, η μιλιταριστική προσέγγιση και η αντίληψη των θεμάτων που αφορούσαν ζητήματα ασφαλείας, ανέκαθεν γίνονται

αντιληπτά από τις ΗΠΑ με όρους ισχύος. Η τεράστια διαφορά τους ήταν και παραμένει φυσικά, ότι σε σύγκριση με την ΕΕ και με αρκετούς δρώντες του διεθνούς συστήματος, οι ΗΠΑ έχουν την δυνατότητα να αναπτύξουν στρατιωτικές δυνάμεις και να διεξάγουν ευρείας κλίμακας στρατιωτικές επιχειρήσεις σε ολόκληρο τον κόσμο. Υπό την ρεαλιστικό πρίσμα λοιπόν, είναι υπερδύναμη, γεγονός που αποτελεί ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Η διαφορά σήμερα, με την διοίκηση Τραμπ, φέρεται να έγκειται στην στάση της προηγούμενης διοίκησης του Μπαράκ Ομπάμα, και όχι στη στάση των Ευρωπαίων. Η διοίκηση Μπαράκ Ομπάμα είχε εισάγει, μέσω του δόγματος της στρατηγικής υπομονής, ένα νέο τρόπο στην αντίληψη της απειλής, περισσότερο συγκλίνων με τον Ευρωπαϊκό, αναγνωρίζοντας μία βασική τάση μετατόπισης της ισχύος κάτω και πέρα από τα έθνη-κράτη, μία τάση ενισχυόμενη από την παγκόσμια οικονομική αλληλεξάρτηση και τις τεχνολογικές καινοτομίες, την πιθανότητα αμοιβαία κερδοσκοπικής ή λιγότερο ανταγωνιστικής πολυμέρειας και την αξιοποίηση των πιο έξυπνων χρήσεων και πιο ήπιων μορφών ισχύος¹⁵ για την επίτευξη των γεωπολιτικών στόχων των ΗΠΑ (Raik K, Aaltola M, Kallio J., Rynnöniemi K., 2018, σελ, 17-18). Η εν λόγω προσέγγιση ήταν καταφανώς πιο κοντά στο Ευρωπαϊκό αφήγημα. Ενδεχομένως, η σύγκριση των στρατηγικών εθνικής ασφάλειας των ΗΠΑ επί Μπαράκ Ομπάμα με την παγκόσμια στρατηγική της ΕΕ να εμφάνιζε πολύ περισσότερα κοινά σημεία, σε κάθε περίπτωση όμως, κατά την άποψη μου, αυτό δεν επρόκειτο να μεταβάλει την πιο μιλιταριστική προσέγγιση των ΗΠΑ στα διεθνή θέματα ασφάλειας, ούτε και πρόκειται.

Υφίσταται σύγκλιση τελικά;

Συνοψίζοντας θα μπορούσαμε να πούμε ότι υφίσταται μία οριακή σύγκλιση των δύο στρατηγικών και να υποστηρίξουμε ότι η διαπίστωση του Kegan το 2004 και η συμβολική αναπαράσταση των Αμερικάνων ως κατοίκων από τον πολεμοχαρή Άρη και των Ευρωπαίων από την ερωτοφιλή Αφροδίτη, φαίνεται να είναι και πάλι επίκαιρη, παρά το ενδεχομένως (παγκόσμιο) ευχάριστο διάλλειμα της διοίκησης Μπαράκ Ομπάμα, κατά το οποίο φέρεται να υπήρχε ο μεγαλύτερος βαθμός σύγκλησης. Η μόνη διαφορά κατά την άποψη μου, είναι ότι, πλέον, οι Ευρωπαίοι καθίστανται συμβολικά,

¹⁵ Η αξιοποίηση της προνομιακής/δεσπόζουσας θέσης της Αμερικής στον οικονομικό τομέα προκειμένου να ασκηθούν πιέσεις που θα επιφέρουν συγκεκριμένα γεωπολιτικά αποτελέσματα (πχ. Ρωσία)

κάτοικοι μίας περιφέρειας τους κόσμους που λατρεύει την θεά Αθηνά, οι δε Αμερικάνοι κάτοικοι της Ορτυγίας και οπαδοί της θεάς του κυνηγιού Άρτεμις¹⁶.

Η έννοια της ανθεκτικότητας

Πρέπει να σημειωθεί ότι η έννοια της ανθεκτικότητας, όπως την συναντήσαμε σε αμφότερα τα κείμενα των στρατηγικών που εξετάσαμε, έχει καταστεί πλέον αδιαμφισβήτητη αρχή στον τομέα της εθνικής και αλλά και της διεθνούς ασφάλειας και υποδηλώνει πως η έννοια του κρατικού μονοπωλίου βίας έχει καταστεί τουλάχιστον παρωχημένη. Τα κράτη (ή οι αντίστοιχες κοινότητες ασφάλειας) δεν προσφέρουν «συνολική ασφάλεια», η οποία είναι πρακτικά αδύνατο να εξασφαλιστεί στο σημερινό πολύπλοκο περιβάλλον ασφαλείας, αλλά ανθεκτικότητα καθόσον αφενός δέχεται την πιθανότητα να προκύψουν διαταραχές και κρίσεις, αφετέρου τα προετοιμάζει στο πώς να αντισταθούν και να συγκρατηθούν όταν αυτές επέλθουν (Carlota, 2008, σελ. 9-10). Η έννοια της ανθεκτικότητας επομένως, αμφισβητεί τον παραδοσιακό ρόλο του κράτους ως μοναδικού, μονοπωλιακού προμηθευτή ασφάλειας και προσδίδει νέες διαστάσεις στην κατανόηση του ευρύτερου περιβάλλοντος ασφάλειας και των διεθνών σχέσεων (Svitková, 2017). Άλλη μία ιδιότητα της «ανθεκτικότητας» είναι ότι δύναται να συμβάλλει στην αποφυγή αναγωγής ορισμένων προβλημάτων ως ζητήματα ασφαλείας, εισάγοντας μία μακροπρόθεσμη λογική «ανοχής» συμβάλλοντας με τον τρόπο αυτό στην εξομάλυνση των στρατηγικών μείωσης των κινδύνων και την ανάληψη έκτακτων μέτρων (Juncos, 2017).

Παίγνια μηδενικού αθροίσματος και επιστροφή στον ρεαλισμό;

Όπως διαβάζουμε στον Στίβεν Πίφερ, η Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας των ΗΠΑ παρουσιάζει με ένα τρόπο συνεκτικό και ολοκληρωμένο το σύνολο απειλών και προκλήσεων που αντιμετωπίζουν σήμερα οι Ηνωμένες Πολιτείες, επίσης η στρατηγική δίνει πολύ καλές συστάσεις πολιτικής ως προς την αντιμετώπισή τους (Pifer, 2018). Φυσικά, οι απόψεις για το κατά πόσο τελικά όντως αποτελεί η όχι μία ολοκληρωμένη στρατηγική δίστανται καθώς όπως λαμβάνουμε από τον Άντονι Κόρντμαν, η στρατηγική στερείται συνοχής και αρκετά σημεία της χρειάζονται επεξηγήσεις

¹⁶ Προς αποσαφήνιση αναφέρεται ότι κατά την μυθολογία, η θεά της σοφίας και της στρατηγικής (και του πολέμου) Αθηνά, με έμβλημα την κουκουβάγια, εμφανιζόταν πάντα με δόρυ, κράνος ή ασπίδα, ετοιμοπόλεμη. Οι συμβουλές της σε πρόσωπα της μυθολογίας, πέρα από ελάχιστες εξαιρέσεις (όπως ο φόβος των μνηστήρων της Περσεφόνης) συνίστατο στην εξεύρεση έξυπνων λύσεων για την επίλυση των διαφορών, αγαπημένο της δε πρόσωπο ήταν ο «πανούργος» Οδυσσεύς. Η Άρτεμις ήταν η θεά του κυνηγιού, αμείλικτη, που ποτέ σχεδόν δε συγχωρούσε οποιαδήποτε παρατυπία σε βάρος της ή οποιαδήποτε παρέκκλιση από τα πιστεύω της και τις αρχές της.

(Cordesman, 2017). Αμφότεροι συναινούν βέβαια στο ότι η εν λόγω στρατηγική αντικατοπτρίζει σε μεγάλο βαθμό μια κυρίαρχη ρεπουμπλικανική προσέγγιση στα προβλήματα που αντιμετωπίζει η αμερικανική εξωτερική πολιτική. Αυτό δεν προκαλεί έκπληξη, δεδομένου ότι καταρτίστηκε υπό την εποπτεία του τέως συμβούλου της Εθνικής Ασφάλειας Χ. Ρ. ΜακΜάστερ και τις απόψεις του αντιπροέδρου των ΗΠΑ Μάικ Πενς, του τέως υπουργού εσωτερικών Ρεξ Τίλερσον και υπουργού άμυνας Τζέιμς Ν. Ματίς. Πιο συγκεκριμένα, τον Μάιο του 2017, ο Σύμβουλος Εθνικής Ασφάλειας Χ. Ρ. ΜακΜάστερ και ο τότε Διευθυντής του Εθνικού Οικονομικού Συμβουλίου, Γκάρυ Κον, δημοσίευσαν ένα κοινό τεύχος που παρουσιάστηκε ως προεπισκόπηση της νέας στρατηγικής ασφάλειας των ΗΠΑ. Η κύρια θέση του εγγράφου περιστρεφόταν γύρω από την ιδέα ότι ο κόσμος δεν ήταν μια «παγκόσμια κοινότητα», μία συσώρευση κρατών, μη κρατικών φορέων και επιχειρήσεων που ανταγωνίζονται για να κερδίσουν πλεονέκτημα έναντι των άλλων. Με τον τρόπο αυτό παρουσίασαν τις διεθνείς σχέσεις ως παιχνίδι μηδενικού αθροίσματος, απορρίπτοντας την καντιανή αντίληψη της «παγκόσμιας κοινότητας» υπέρ μίας χομπσιανής «φυσικής κατάστασης», όπου οι χώρες ανταγωνίζονται για το πλεονέκτημα, η μία εις βάρος της άλλης. Με τον τρόπο αυτό, η νέα διοίκηση κατανοεί τις συμμαχίες ως προσωρινές ευθυγραμμίσεις ενδιαφέροντος, χωρίς εγγενή αξία για τις ΗΠΑ και, ως εκ τούτου, ελάχιστης σημασίας για την ενίσχυση της ισχύος ή της επιρροής των ΗΠΑ ή για την αποφυγή μελλοντικών πολέμων. Ενδεχομένως, εάν και όταν τα συμφέροντα συμπίπτουν, θα μπορούσε να επιτευχθεί μία συμμαχία για την επίλυση προβλημάτων και τη διερεύνηση ευκαιριών. Σε αυτή την περίπτωση, δεν φαίνεται ότι η διοίκηση κάνει διαφορές μεταξύ ανταγωνιστών, εταίρων και συμμάχων, γεγονός το οποίο έρχεται σε αντίθεση με τις θέσεις της προηγούμενης διοίκησης του Μπαράκ Ομπάμα όπως και από το ευρωπαϊκό όραμα μιας παγκόσμιας τάξης που βασίζεται σε πολυμερείς κανόνες. Δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι αυτή η προεπισκόπηση τροφοδότησε αμφιβολίες σχετικά με τη συνέχεια του παραδοσιακού ρόλου των ΗΠΑ ως εγγυητή της φιλελεύθερης διεθνούς τάξης, με πολλούς Ευρωπαίους ηγέτες να προτείνουν η Ευρώπη να προσπαθήσει να γεμίσει τον ηγετικό χώρο που αφήνουν οι ΗΠΑ, ενισχύοντας τις προσπάθειες για την υπεράσπιση αυτής της διεθνούς τάξης (R. McMaster & Gary D. Cohn, 2017).

Οι εχθροί είναι απόντες ...αλλά η αμυντική συνεργασία είναι απαραίτητη.

Στην παρούσα ενότητα θα ήθελα σύντομα να αναπτύξω μερικές σκέψεις και ενδοιασμούς που αφορούν στην στρατηγική αυτονομία της ΕΕ, ειδικότερα σε ότι αφορά θέματα άμυνας τα οποία προέκυψαν κατά την συγκριτική μελέτη των δύο στρατηγικών ασφαλείας.

Ουδείς μπορεί να αμφισβητήσει το γεγονός ότι τα κράτη μέλη και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ξεκίνησαν εργασίες στον τομέα της αμυντικής συνεργασίας σχεδόν αμέσως μετά την υιοθέτηση της στρατηγικής (CEU, 2016). Χαρακτηριστικό παράδειγμα της εν λόγω προόδου αποτελεί η λεγόμενη Διαρκή Δομημένη Συνεργασία για την Άμυνα (πλέον PESCO), η οποία συνεπάγεται δεσμεύσεις για κοινά σχέδια ανάπτυξης αμυντικών δυνατοτήτων και ενίσχυση της επιχειρησιακής ετοιμότητας, η υπογραφή σχετικής συμφωνίας για την τακτική αύξηση των προϋπολογισμών στον τομέα της άμυνας σε πραγματικούς όρους προκειμένου να επιτευχθούν συμφωνημένοι στόχοι και το Ευρωπαϊκό Αμυντικό Ταμείο, το οποίο ιδρύθηκε επίσης το 2017, με σκοπό να συνεισφέρει χρήματα από τον προϋπολογισμό της ΕΕ για κοινά έργα έρευνας και ανάπτυξης στον τομέα της αμυντικής βιομηχανίας και των στρατιωτικών ικανοτήτων. Και οι δύο πρωτοβουλίες αποσκοπούν στη μείωση της αλληλοεπικάλυψης και του κατακερματισμού των στρατιωτικών δυνάμεων μεταξύ των κρατών μελών.

Η έννοια της PESCO βασίζεται στη Συνθήκη της Λισαβόνας, στα άρθρα 42 παράγραφος 6, όπου αναφέρεται ότι τα κράτη μέλη που «πληρούν υψηλότερα κριτήρια και έχουν αναλάβει δεσμευτικές υποχρεώσεις μεταξύ τους ... καθιερώνουν μόνιμη διαρθρωμένη συνεργασία στο πλαίσιο της Ένωσης» και στο άρθρο 46, το οποίο περιγράφει τις διαδικασίες συμμετοχής στην εν λόγω διαρθρωμένη συνεργασία του προηγούμενου άρθρου. Εξάγεται λοιπόν το συμπέρασμα ότι, τα θεμελιώδη στοιχεία του PESCO, όπως περιγράφονται στη Συνθήκη της Λισαβόνας, υπογραμμίζουν την ανάγκη για μία "Ευρώπη δύο ταχυτήτων". Σύμφωνα επίσης με μία σχετική έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η οποία διεξήχθη στις αρχές του έτους 2017 προκειμένου να διερευνηθεί η τρέχουσα κατάσταση της υλοποίησής της, η PESCO έμοιαζε να είναι απίθανο να είναι χρήσιμη, τουλάχιστον για τη σύσταση στρατηγικής αυτονομίας στη διαχείριση κρίσεων, είτε εντός είτε εκτός της ευρωπαϊκής επικράτειας. Επιπρόσθετα γινόταν σαφή αναφορά στους τρεις στόχους της, πρώτον, ότι καθιστά δυνατή την

οικοδόμηση της στρατηγικής αυτονομίας με την ενσωμάτωση των ευρωπαϊκών αμυντικών μέσων σε μία σταθερή και συνεκτική βάση, δεύτερον, ότι επιτρέπει στην ΕΕ να επιτύχει την κρίσιμη μάζα και τρίτον ότι η συμμετοχή σε αυτή παραμένει εντός διακυβερνητικού πλαισίου και είναι προαιρετική, οι αποφάσεις δε λαμβάνονται ακόμη με ομοφωνία, γεγονός που αφήνει άθικτη την κυριαρχία των κρατών μελών (Mauro F., Santopinto F, 2017, σελ. 38).

Εν τέλει φαίνεται ότι η PESCO επιδιώκει να αντικαταστήσει τις μέχρι τώρα εθελοντικές δεσμεύσεις των κρατών μελών σχετικά με τις αμυντικές τους δαπάνες σε επίπεδο ΕΕ, με σαφείς υποχρεώσεις, προκειμένου να διασφαλίσει ότι τα κράτη μέλη θα τις τηρήσουν - με τελικό σκοπό να καταστούν τα ίδια πιο ικανά να διαφυλάξουν τη δική τους ασφάλεια. Ο βαθμός στον οποίο η PESCO μπορεί πραγματικά να οδηγήσει σε μία τελικά στρατηγική αυτονομία της ΕΕ εδράζεται στο πώς θα εφαρμοστεί από τα κράτη μέλη. (Biscop, 2018) Πρέπει λοιπόν να καταστεί σαφές ότι η έννοια ενός Ευρωπαϊκού στρατού ξεφεύγει του πλαισίου της PESCO και η έννοια της στρατηγικής αυτονομίας θα υπάρξει σε συνάφεια με τις δεσμεύσεις των κρατών μελών και ως προς το NATO¹⁷. Καθίσταται λοιπόν εμφανές ότι, η ΕΕ μέσα από την πρωτοβουλία του PESCO διασφαλίζει την υποχρέωση της έναντι της Αμερικής, να αναλάβει το δικαίωμα μερίδιο ευθύνης που της αναλογεί αφενός, να οδηγηθεί στην στρατηγική αυτονομία δε, προκειμένου να προστατεύσει του ευρωπαίους πολίτες από «έναν κόσμο προβλέψιμης απροβλεψιμότητας». Θα πρέπει επίσης να επισημανθεί ότι, μία παραδοσιακή, ρεαλιστική θεώρηση του περιβάλλοντος ασφάλειας, απαιτεί συμβατικές δυνάμεις έναντι συμβατικών εχθρών. Συμβατικοί εχθροί όμως, τουλάχιστον μέχρι τώρα δεν υφίστανται στην Ευρωπαϊκή στρατηγική ασφαλείας. Ενδεχομένως, όταν χτίσουμε τελικά «στρατηγική αυτονομία» να τους ανακαλύψουμε ή να τους δημιουργήσουμε...

¹⁷ Σε συνδυασμό με τις δηλώσεις στρατηγού κ. Μιχαήλ Κωσταράκου, πρόεδρου της Στρατιωτικής Επιτροπής της Ε.Ε. στις Βρυξέλλες, την 19^η Μαρτίου 2018 στην Κατερίνη στο πλαίσιο εκδήλωσης «Η Ασφάλεια και η Άμυνα στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος της Ευρωπαϊκής Ένωσης». «Σύνοψη: δεν υπάρχει ευρωστρατός (...) δεν προβλέπεται να υπάρξει (...) θέλουμε να κάνουμε ένα σύστημα διοικήσεως και ελέγχου, όλα αυτά τμήματα που παίρνουμε, να τα διοικούμε σωστά.» [Υφίσταται στην βιβλιογραφία]

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

Arteaga, F. (2017). European defence between the Global Strategy and its implementation. Working Paper 4/2017. Madrid: Elcano Royal Institute.

Auer, S. (2017). Ten Global Challenges to Europe's Foreign Policy - Concluding Remarks at the Dahrendorf Symposium 2016. *Global Policy*, 8, pp.106-108.

Baldwin David (1997), The concept of security*, British International Studies Association, *Review of International Studies* (1997), 23, 5-26

Baylis, J., Wirtz, J.J. and Gray, C.S. (eds.) (2015), *Strategy in the Contemporary World: An Introduction to Strategic Studies* (5th edition), Oxford: Oxford University Press.

Berenskoetter, F.S., (2005). Mapping the Mind Gap: A Comparison of US and European Security Strategies. *Security Dialogue*, 36 (1), 71-92.

Barnett, M. in Baylis, J. Steve, S. Owens, P (2011), *The Globalization of World Politics, An Introduction to International Relations*, Oxford University Press

Betts, Richard K. (2004). *U.S. National Security Strategy: Lenses and Landmarks*. Princeton, NJ, Princeton Project on National Security, Woodrow Wilson School of Public and International Affairs.

Biscop, S. (2004), “The European Security Strategy. Implementing a Distinctive Approach to Security”, Brussels: Royal Defence College (IRSD-KHID), https://www.cvce.eu/content/publication/2014/1/23/a5d0d939-a188-4e1f-8d2f-8deae988776e/publishable_en.pdf

Biscop, S. (2016), All or nothing? The EU Global Strategy and defense policy after the Brexit, *Contemporary Security Policy* 37(2), σελ. 431-445.

Biscop, S. (2018), Don't be too shy about PESCO, Egmont Royal Institute for International Relations [online] διαθέσιμο: <http://www.egmontinstitute.be/dont-be-too-shy-about-pesco/> (πρόσβαση: 04/12/2018)

Brauch, Hans Günter, (2005): *Threats, Challenges, Vulnerabilities and Risks in Environmental and Human security* (Bonn: United Nations University. Institute for Environment and Human Security); (12 October 2011).

Brimmer, E., (2004). Reflections in the strategic mirror: The European Security Strategy and the U.S. National Security Strategy. In: M. Overhaus, H.W. Maull and S. Harnisch, eds. The European Security Strategy. Paper Tiger or catalyst for joint action? Part I.

Buzan, Barry, (1991). People, States & Fear: The National Security Problem in International Relations. 2nd edition. (Financial Times Prentice Hall: New Jersey)

Carlota García Encina (2018), The Trump Administration's National Security Strategy, Elcano Royal Institute, Working Paper 14/2018.

Ceccorulli Michela & Lucarelli Sonia (2017), Migration and the EU Global Strategy: Narratives and Dilemmas, Contemporary Security Policy 52(3), pp. 83-102.

Cordesman H. Anthony (2017), President Trump's New National Security Strategy, CSIS, διαθέσιμο: <https://www.csis.org/analysis/president-trumps-new-national-security-strategy?amp> (πρόσβαση: 02/12/2018)

Conley, H. (2016). The Birth of a Global Strategy amid Deep Crisis. The International Spectator, [online] 51(3), pp.12-14., διαθέσιμο: <http://dx.doi.org/10.1080/03932729.2016.1216766> [πρόσβαση: 05/12/2018].

Diamond, Jeremy (2017), 5 things to know about Trump's national security strategy, CNN, December 18, 2017 διαθέσιμο: <https://edition.cnn.com/2017/12/18/politics/5-things-to-know-about-trumps-national-security-strategy/index.html> (πρόσβαση: 02/12/2018)

Ettinger, Aaron (2018), Trump's National Security Strategy: "America First" meets the establishment, SAGE, International Journal Vol 73, Issue 3.

Feaver, Peter (2017), "Five Takeaways from Trump's National Security Strategy", Foreign Policy, 28 December. <http://foreignpolicy.com/2017/12/18/five-takeaways-from-trumps-national-security-strategy/>, πρόσβαση την 01 Δεκεμβρίου 2018.

Fuller J.F.C., The conduct of war (1789-1961), Eyre & Spottiswoode publications, 1961.

Giddens, Anthony (1998); Pierson, Christopher: Conversations With Anthony Giddens: Making Sense of Modernity (Palo Alto: Stanford University Press).

Gray, C. S. (1990). *War, peace and victory: strategy and statecraft for the next century*, Simon and Schuster publications.

Gray, C. S. (1999). *Modern strategy* (Vol. 42). Oxford: Oxford University Press.

Gregory, Peter, (2009): *CISSP Guide to Security Essentials* (Andover: Cengage Learning Services). Hampson, F.O.; Daudelin, J.; Hay, J.; Reid, H.; Martin, T., 2001: *Madness in the Multitude: Human Security and World Disorder* (Oxford: Oxford University Press).

Greve Giovanni (2016), *A Global Strategy for a soul-searching European Union*, EPC discussion paper, 13 July 2016, European Policy Centre

Haine, J.Y., 2004. *Idealism and Power: The New EU Security Strategy*. *Current History*, March 2004, 107-112.

Howorth Jolyon (2016), *EU Global Strategy in a changing world: Brussels' approach to the emerging powers* *Contemporary Security Policy* 37(3), pp. 389-401.

Howorth, J. (2014), *Security and Defence Policy in the European Union* (2nd edition), Basingstoke: Palgrave Macmillan.

IAI (2012), *EU-U.S. Security Strategies comparative scenarios and recommendations*, Istituto Affari Internazionali, Swedish Institute of International Affairs, Fondation pour la Recherche Stratégique, Center for Strategic and International Studies.

Ikenberry, G.J. (2018), "The End of Liberal International Order?", *International Affairs*, 94:1 (7-23).

Jack Donnelly, "The Ethics of Realism", in Christian Reus-Smit, Duncan Snidal (eds.), *The Oxford Handbook of International Relations*, Oxford University Press, 2008, p. 150.

Julia Klohs and Arne Niemann, (2014), *Comparing the US National Security Strategy and the European Security Strategy in the first decade of the 21st century: converging but still different*, (MPIEP)

Juncos E. Ana (2017) *Resilience as the new EU foreign policy paradigm: a pragmatist turn?*, *European Security*, 26:1, 1-18,

Kagan, R., (2004). *Of Paradise and Power: America and Europe in the new world order*. New York: Vintage.

Khanna, P. (2016), *Connectography: Mapping the Future of Global Civilization*, New York: Random House

Krasner D. Stephen (1978), *Defending the national interest, Raw Materials Investments and U.S. Foreign Policy*, Princeton University Press

Lantis, J.S. and Howlett, D. (2011). *Strategic Culture* in Baylis, J. Wirtz, J.J. & Gray, C.S. ed. *Strategy in the Contemporary World*. 5th ed. Oxford: Oxford University Press.

Liddell Hart Basil Henry (1954), *Strategy: the indirect approach*, third revised edition and further enlarged London: Faber and Faber

Luttwak N. Edward, (2001) *Strategy: the logic of war and peace*, The Belknap Press of Harvard University Press.

Marrone, A., Pirozzi, N. and Sartori, P. (2017). *PESCO: An Ace in the Hand for European Defence. EU60: Re-Founding Europe. The Responsibility to Propose*. [online] Rome: Istituto Affari Internazionali (IAI). διαθέσιμο: http://www.iai.it/sites/default/files/eu60_9.pdf [πρόσβαση 17/11/18].

Mälksoo Maria (2016), *From the ESS to the EU Global Strategy: external policy, internal purpose*, *Contemporary Security Policy* 37(3), pp. 374-388.

Mikaela Hedborg, (2012), *Comparing Security Strategies*, Swedish Institute of International Affairs.

Münevver Cebeci, (2011), *Issues in EU and US Foreign Policy*, Lexington books.

Nincic, M. (1999). *The National Interest and Its Interpretation*. *The Review of Politics*, 61(1), 29-55.

Nye, J. (2010), “*The Future of American Power: Dominance and Decline in Perspective*”, *Foreign Affairs*, Nov/Dec. <https://www.foreignaffairs.com/articles/2010-11-01/future-american-power>, πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2018

Paterson Pat (2018), *Origins of U.S. Foreign Policy*, National Defense University, William J. Perry Center for Hemispheric Defense Studies.

Peter J. Katzenstein (1996), *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*.

Peter Schmidt and Benjamin Zyla (2013), *European Security Policy and Strategic Culture*, Routledge.

Pifer, Steven (2018), *Assessing the U.S. National Security Strategy*, The Brookings Institution. (διαθέσιμο: <https://www.brookings.edu/testimonies/assessing-the-u-s-national-security-strategy/>) (πρόσβαση: 02/12/2018)

Pishchikova Kateryna & Piras Elisa (2017), *The European Union Global Strategy: What Kind of Foreign Policy Identity?*, *International Spectator – Italian Journal of International Affairs* 52(3), pp. 103-120.

Poore, S. (2003). *What is the context? A reply to the Gray-Johnston debate on strategic culture*. *Review of International Studies*, 29(02), 279-284.

Barry R. Posen (1984), *The Sources of Military Doctrine - France, Britain, and Germany Between the World Wars*, Cornell University Press, *Cornell Studies in Security Affairs*.

R. McMaster & Gary D. Cohn (2017), 'America First Doesn't Mean America Alone', *Wall Street Journal*, published 30/5/2017.

Raik K, Aaltola M, Kallio J., Pynnöniemi K. (2018), *The Security Strategies of The Us, China, Russia And The Eu Living In Different Worlds*, FIIA, Report 56/2018.

Richard Doyle, *The U.S. National Security Strategy: Policy, Process, Problems*, *Public Administration Review*, June 2007.

Skiba, A., (2004). *Die Nationale Sicherheitsstrategie der USA und die Europäische Sicherheitsstrategie im Vergleich*. *Wissenschaft & Sicherheit*. *Texte des Bundesverbands Sicherheitspolitikan Hochschulen*, Special Volume No. 3.

Skowronek Stephen (1993), *The Politics Presidents Make: Leadership from John Adams to Bill Clinton*, Belknap Press.

Slaughter, A-M. (2017), *The Chessboard and the Web: Strategies of Connection in a Networked World*, New Haven and London: Yale University Press.

Schäfer P. J. (2013), Human and Water Security in Israel and Jordan, SpringerBriefs in Environment, Security, Development and Peace 3. σελ.5-18

Smith E. Michael (2016), Implementing the Global Strategy where it matters most: the EU's credibility deficit and the European neighborhood, Contemporary Security Policy 37(3), pp. 446-460.

Smith, M.E. (2011), "A liberal grand strategy in a realist world? Power, purpose and the eu's changing global role", Journal of European Public Policy 18(2): 144-163.

Trump, Donald (2017), President Trump Delivers Remarks Regarding the Administration's National Security Strategy, The White House, [online] διαθέσιμο: <https://www.youtube.com/watch?v=uj4zJiWX70o>, πρόσβαση: 20/11/2018]

Snyder, J. L. (1977). The Soviet Strategic Culture. Implications for Limited Nuclear Operations (Vol. 2154, No. AF). RAND CORP SANTA MONICA CALIF.

Stolberg, A.G. (2012), "How nation-states craft national security strategies", U.S. Army War College, Strategic Studies Institute

Svitková Katarína (2017), RESILIENCE IN THE NATIONAL SECURITY DISCOURSE, Obrana a strategie, University of Defence, Volume 17, Number 1 (June 2017)

Tocci, N. (2017), Framing the eu Global Strategy: A Stronger Europe in a Fragile World, Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Toje, A. (2011), "The European Union as a Small Power", Journal of Common Market Studies 49(1).

Toje, A., (2005). The 2003 European Union Security Strategy: A Critical Appraisal. European Foreign Affairs Review, 10.

Toje, A., (2010). The EU Security Strategy Revised: Europe hedging its best. European Affairs Review, 15 (2).

Ujvari Balazs (2016), The EU Global Strategy: from effective multilateralism to global governance that works? , Egmont Security Policy Brief 76, July 2016.

Wolfers, Arnold, (1962), “National Security as an Ambiguous Symbol”, in: Wolfers, Arnold (Ed.): *Discord and Collaboration. Essays on International Politics* (Baltimore: John Hopkins University Press): 147–165.

Ελληνική

Gilpin Robert (2006), Πόλεμος και αλλαγή στη διεθνή πολιτική, Εκδόσεις Ποιότητα.

Δασκαλάκης, Ιπποκράτης (2015), "ΣΧΕΔΙΑΣΗ ΚΑΙ ΑΣΚΗΣΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ", Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων (ΙΔΙΣ), Διαθέσιμο: <http://www.idis.gr/?p=3443>, (πρόσβαση: 30/11/2018)

Ευθυμιόπουλος Μ. (2012), Στρατηγική Ασφάλεια και Διατλαντικές Σχέσεις, Εκδόσεις Σάκκουλα

Καρλ Κλαούσεβιτς (1960), Η φιλοσοφία του πολέμου, Carl Clausewitz, Εκδόσεις Τζηρίτα.

Κολλιόπουλος Κ. (2008), Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως και σήμερα, Αθήνα, Ποιότητα

Κωσταράκος Μ. (2018), Δηλώσεις στο πλαίσιο ημερίδας «Η Ασφάλεια και η Άμυνα στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος της Ευρωπαϊκής Ένωσης» την 19-03-2018, [online] διαθέσιμο: <https://www.youtube.com/watch?v=OL6qk0l35jQ>, πρόσβαση: 03/12/2018).

Λίτσας Σπυρίδων (2008) Πόλεμος και Ορθολογισμός: Θεωρητικές προεκτάσεις και Στρατηγικές Εφαρμογές, Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα.

Μύνκλερ Χέρφριντ (2005), Οι νέοι πόλεμοι, Νέοι εχθροί και νέες μορφές πολέμου. Εκδόσεις Καστανιώτη.

Παπασωτηρίου Χαράλαμπος (2001), Βυζαντινή υψηλή στρατηγική 6ος-11ος αιώνας, Εκδόσεις Ποιότητα.

Πλατιάς Αθανάσιος (2010), Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη, Εκδόσεις Εστία.

Σπυρίδων Πλακούδας (2016), Η Στρατηγική Κουλτούρα της Ελλάδας: 1831-1974, Foreign Affairs.

Τεκμηρίωση

Council of the European Union (2016), “Council Conclusions on implementing the EU Global Strategy in the area of Security and Defence”, 14149/16, Brussels, 14 November.

European Commission (2017), Report on the implementation of the European Security Strategy - Providing Security in a Changing World - EU Global Strategy - European Commission. [online] Available at: <https://europa.eu/globalstrategy/en/report-implementation-european-security-strategy-providing-security-changing-world> [Accessed 9 Aug. 2017].

Council of the European Union(2003), EUROPEAN COUNCIL 19 AND 20 JUNE 2003 - PRESIDENCY CONCLUSIONS. (2003). POLGEN 55 - 11638/03. [online] Brussels: διαθέσιμο: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11638-2003-INIT/en/pdf> [πρόσβαση 11 Αυγ. 2018].

European Union (2015), “Strategic Review - The European Union in a changing global environment”, 25 June, <https://europa.eu/globalstrategy/en/strategic-review-european-union-changing-global-environment>, πρόσβαση 11 Δεκεμβρίου 2018

Mauro F., Santopinto F. (2017), STUDY Permanent Structured Cooperation: national perspectives and state of play, Policy Department, Directorate-General for External Policies, European Union, EP/EXPO/B/SEDE/FWC/2013-08/LOT6/16, July 2017

McInnis J. Kathleen (2017), The 2017 National Security Report - Issues for Congress, Congressional Research Service Insight Report, American